

Tartalom

Bevezetés	3
Főbb megállapítások.....	4
1. Jövedelmi helyzet	4
1.1. Jövedelemszerkezet.....	5
1.2. Jövedelmi tizedek szerinti különbségek	7
1.3. A lakóhely főbb jellemzői szerinti különbségek.....	8
1.4. Háztartástípusok szerinti különbségek	9
1.5. A háztartások jövedelemelvárásai	10
1.6. Társadalmi és területi egyenlőtlenségek.....	11
2. Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés	15
2.1. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés fogalma	15
2.2. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés egyes dimenziói	18
2.3. Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés az Európai Unióban.....	21
3. A háztartások fogyasztása.....	23
3.1. A háztartások fogyasztásának színvonala és szerkezete	23
3.2. Fogyasztási kiadások a különböző társadalmi csoportokban.....	25
3.3. Fogyasztási kiadások régióként és településtípusonként.....	28
4. A szubjektív jóllét összefüggése az egyén társadalmi, gazdasági jellemzőivel.....	30
4.1. Mérés nagymintás adatfelvétellel	30
4.2. Az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettség	31
4.2.1. Demográfiai különbségek.....	31
4.2.2. Jövedelmi helyzet szerinti különbségek.....	32
4.2.3. Szegénységi mutatók szerinti különbségek	33

Táblák

[1. Jövedelmi helyzet](#)

[2. Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés](#)

3. A háztartások fogyasztása

[3.1. Az összes háztartás adatai jövedelmi tízedek szerint](#)

[3.2. Az összes háztartás adatai az eltartott gyermekek száma és a taglétszám szerint](#)

[3.3. Az összes háztartás adatai régiók szerint](#)

[3.4. Az aktív háztartás adatai jövedelmi ötödök szerint](#)

[3.5. A nyugdíjas háztartások adatai jövedelmi ötödök szerint](#)

[3.6. Az összes háztartás adatai a háztartásfő korcsoportja szerint](#)

[3.7. Egyszemélyes háztartások adatai](#)

[3.8. A gyermek nélküli háztartások adatai](#)

[3.9. A gyermekes háztartások adatai](#)

[3.10. Az összes háztartás adatai a település típusa alapján](#)

[3.11. Az összes háztartás adatai a háztartáshoz tartozó személyek korösszetétele alapján](#)

[3.12. Az összes háztartás adatai a háztartásfő iskolai végzettsége szerint](#)

[3.13. Az összes háztartás adatai jövedelmi ötödök szerint](#)

[3.14. Az egyéb inaktív háztartások adatai jövedelmi ötödök szerint](#)

[4. Szubjektív jóllét](#)

Fogalomtár

Jelmagyarázat

További információk, adatok (linkek)

Elérhetőségek

Bevezetés

Kiadványunk célja, hogy átfogó képet nyújtson a magyarországi háztartások életszínvonaláról, illetve életkörülményeiről.

A KSH a *Háztartási Költségvetési és Életkörülmények Adatfelvétel* révén évről évre gyűjt adatokat a háztartások jövedelmi viszonyairól, fogyasztási szokásairól, valamint különböző társadalmi-gazdasági jellemzőiről. Ezek egyrészt alapját képezik az Európai Unió jövedelemre és életkörülményekre vonatkozó harmonizált statisztikáinak (EU-SILC), másrészt pedig részletes információkat szolgáltatnak a háztartások kiadásairól és fogyasztási jellemzőiről.

Elemzésünk e vizsgálat 2014-ben gyűjtött, előzetes adatain alapul. Az adatfelvételre 2014. március 1-je és 2014. április 15-e között került sor, amelynek során 9220 háztartási kérdőívet töltöttek ki a válaszadók, valamint 19 121 személyi interjú készült e háztartások 16 éves és idősebb tagjaival.

A korábbi gyakorlatnak megfelelően a kérdések a legnagyobb kérdésblokkok, vagyis a jövedelmi és a fogyasztási adatok esetében a kérdezést megelőző évre vonatkoztak. Kiadványunkban következetesen azt az évet említjük, amelyre az adott adat vonatkozik. Ez annyiban eltér az Eurostat adatközlési gyakorlatától, hogy az Eurostat mindig a kérdés évét tünteti fel, nem a vonatkozási évet.

A felvétel célkitűzéseivel összhangban elemzésünk a három fő területre összpontosít.

Az első fejezetben a főbb jövedelemtípusok, illetve a jövedelem eloszlásának változását mutatjuk be, és áttekintjük a különböző társadalmi csoportok jövedelmi helyzetét.

A második fejezet tárgya a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés. Az Európai Unió tagországaiban alkalmazott különböző szegénységi, illetve egyenlőtlenségi mutatók alapján azt vizsgáljuk, hogy miként változott az elmúlt időszakban a legelesettebbek helyzete Magyarországon. Bemutatjuk a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés indikátorát is, amely az EU 2020 stratégia keretében a szegénység elleni küzdelemre vonatkozóan megfogalmazott célok monitorozásának legfontosabb mérőszáma.

A harmadik fejezetben a háztartások kiadásaiból kiindulva vizsgáljuk a fogyasztás színvonalának és szerkezetének változását, továbbá a különböző jövedelmi helyzetű csoportok és egyéb társadalmi kategóriák fogyasztási jellemzőinek alakulását az elmúlt időszakban.

A három fő téma mellett a negyedik fejezetben az anyagi életkörülmények objektív, valamint a szubjektív jóllét indikátorainak összefüggését vizsgáljuk, a 2013-ban végrehajtott adatfelvétel tematikus jóllét moduljának felhasználásával.

Főbb megállapítások

- Magyarországon 2013-ban a háztartások 1 millió 287 ezer forintos egy főre jutó éves bruttó jövedelme 4,3%-kal haladta meg a megelőző évit. A bruttó jövedelmeken belül a munkajövedelmek aránya a legnagyobb (67,8%), amelyek túlnyomó része (81,6%-ban) főállású munkaviszonyból származott. A háztartások összes jövedelmének közel harmadát a társadalmi jövedelmek tették ki, egy főre jutó éves átlagos értékük 389 ezer forint volt. A társadalmi jövedelmeken belül a legnagyobb arányt (81,2%) a nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások képviselték.
- Az utóbbi négy évben a jövedelmi egyenlőtlenség hazánkban valamelyest nőtt, ám mértéke még mindig bőven alatta marad az EU-28 átlagának.
- A jövedelmi egyenlőtlenség területi eloszlásának vizsgálatából megállapíthatjuk, hogy Budapest élesen elválik a többi településtípustól. Budapesten – nagyvárosi mivolta következtében – él a legtöbb gazdag ember, és az egyenlőtlenségek mértéke a legnagyobb. Ezzel szemben a megyei jogú városokban oszlik meg a legarányosabban a jövedelem, és a középosztály is e településtípusban a legnagyobb.
- Az Európai Unióban szokásosan használt terminológia szerint 2013-ban¹⁾ a relatív jövedelmi szegények közé a lakosság 14,6%-a tartozott, 23,9%-a súlyosan deprivált és 9,2%-a élt nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya együttesen 31,1%-ot ért el, ami 2,4 százalékponttal alacsonyabb, mint az egy évvel korábbi.
- 2013 folyamán a lakosság fogyasztási szintje összességében a megelőző év szintjén maradt. A fogyasztási szerkezetet tekintve a háztartások legnagyobb kiadási tétele továbbra is az összkiadás negyedét kitevő lakásfenntartás és háztartási energia, bár aránya kissé csökkent. A napi szükségletek (étkezéssel, lakásfenntartással és közlekedéssel kapcsolatos költségek) kifizetése után a kiadások mintegy 40%-át fordíthatták további fogyasztásra a háztartások.
- A szubjektív jóllét két kiemelt változójának, az étellel való elégedettségnek és az anyagi helyzettel való elégedettségnek vizsgálata alapján megállapíthatjuk, hogy míg az életkor előrehaladtával együtt csökkent hazánkban az emberek étellel való elégedettsége, addig az anyagi helyzet szubjektív megítélése – a középkorúakra jellemző mélypont után – idősebb korra javul. A jövedelmi helyzet mindkét vizsgált elégedettségi mutatóra hatással van, de míg az anyagi helyzet értékelése erős kapcsolatot mutat vele, az étellel való elégedettség csupán a legszegényebbek és a leggazdagabbak esetén mutat szorosabb összefüggést az egyén gazdasági helyzetével.

1. Jövedelmi helyzet

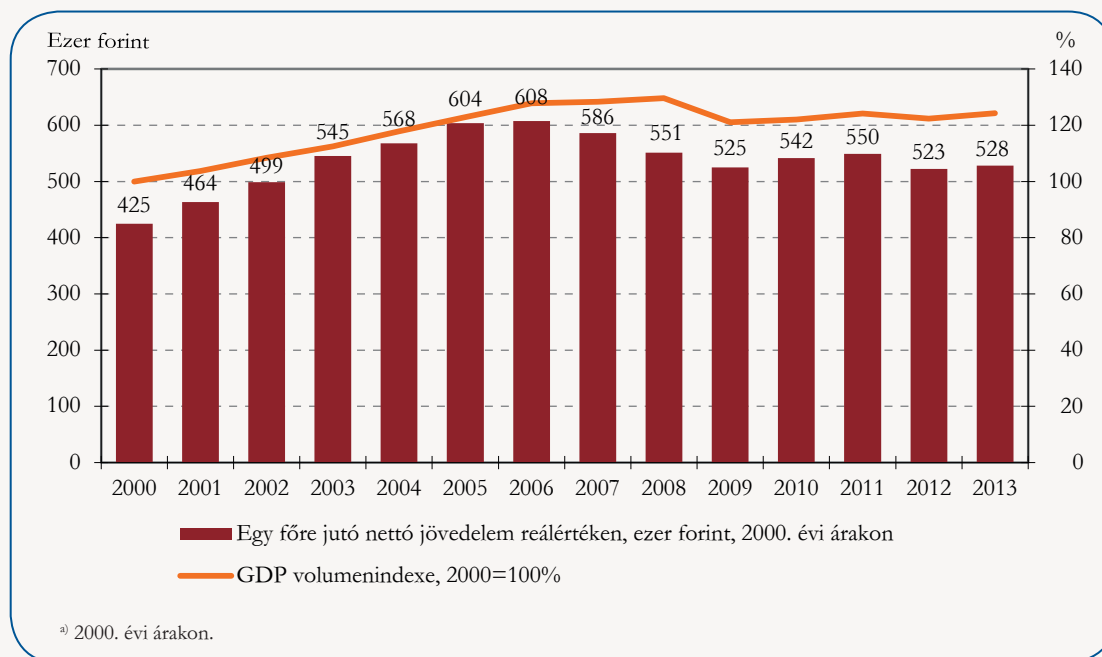
A háztartások jövedelmi helyzetét a gazdaságpolitikai és a társadalompolitikai intézkedések mellett alapvetően az ország gazdasági teljesítőképessége határozza meg. Az ezredforduló utáni évtized első felét jelentős (3–5% közötti) gazdasági növekedés jellemezte, ennek ellenére 2006-ra belső fiskális egyensúlytalanság alakult ki. A magyar államháztartás kiigazítása miatt alkalmazott restriktív intézkedések a gazdaság teljesítményének lefékeződésével jártak. A belső kereslet visszafogását célzó lépések 2008 ősztől már a világgazdasági recesszió begyűrűző hatásaival is párosultak. A korábbi gazdasági növekedési pályától elszakadva 2009-ben a GDP jelentős mértékben (6,8%-kal) visszaesett. 2010 elején a magyar gazdaság ismét növekedésnek indult. E folyamatok maguk után vonták a munkaerő-piaci helyzet változását is: a válság hatására az egyébként is alacsony foglalkoztatási arány tovább romlott, és utána is csak lassan – részben a közfoglalkoztatás kiterjesztésével – kapaszkodott vissza a korábbi szintre. Mára azonban a foglalkoztatottak száma 4 millió fölé emelkedett, és a munkanélküliségi ráta is 8% alá csökkent.

¹⁾ Az adatokat minden esetben a referencia év szerint adjuk meg, ez eltér az Eurostat gyakorlatától, amely a kérdés évét veszi figyelembe.

A gazdasági folyamatok visszatükröződnek a háztartások jövedelmi helyzetében is. A lakosság egy főre jutó nettó jövedelme az évezred elején – a gazdaság teljesítményével párhuzamosan – nőtt, utána a dinamika megtört. 2007 és 2009 között – a hazai recesszió mélypontján – a jövedelmek reálértéke csökkent, sőt már nominálértéken is mérséklődött a lakosság átlagos jövedelmi szintje. Ez a kedvezőtlen helyzet 2010-től két éven keresztül kissé javult, a reáljövedelmek szerény emelkedésnek indultak, majd 2012-ben a gazdaság teljesítményével párhuzamosan a háztartások reáljövedelme 4,8%-kal csökkent. 2013-ban a magánháztartások már – kedvezőbb, bővülésnek indult gazdasági környezetben, a pénzromlás ütemének lefékeződése mellett – 1,2%-os reáljövedelem-növekedést realizálhattak.

1.1. ábra

A GDP és az egy főre jutó éves nettó jövedelmek alakulása

1.1. Jövedelemszerkezet

2013-ban a háztartások egy főre jutó éves bruttó jövedelme 1 millió 287 ezer forint volt, 4,3%-kal magasabb a megelőző évinél (1 millió 235 ezer forint). A nettó jövedelem aránya a bruttónak 79,5%-át tette ki, egy főre jutó 1 023 ezer forintos éves átlagos értéke 2,9%-kal haladta meg a 2012. évit. A fogyasztói árak 1,7%-os emelkedését is figyelembe véve a háztartásokban mindez 1,2%-os reáljövedelem-növekedésben realizálódott 2013-ban.

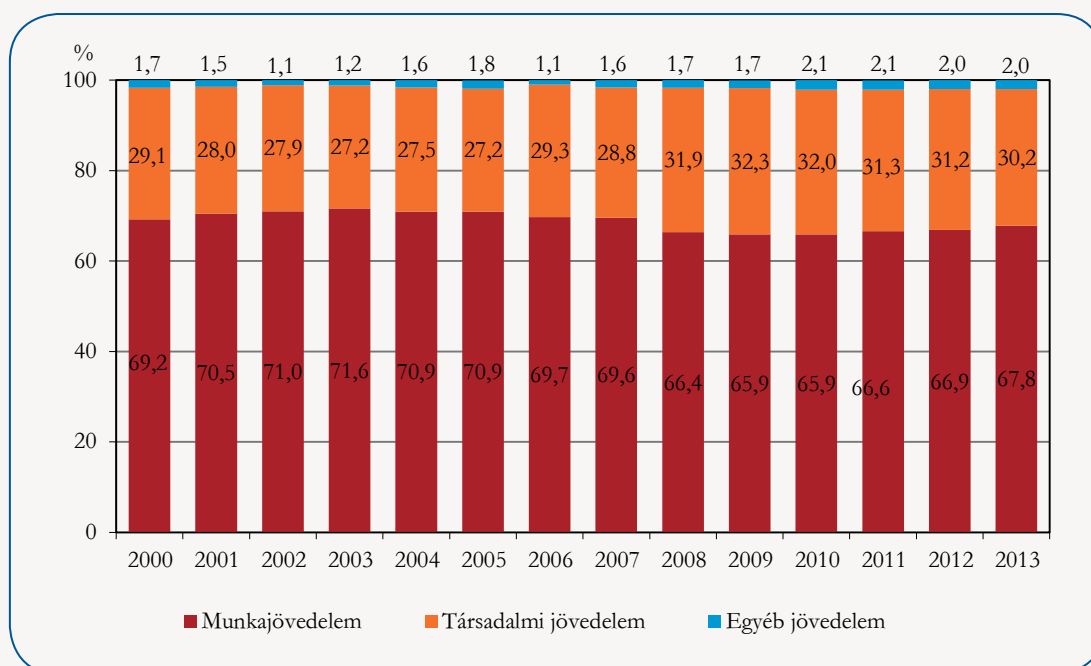
A lakosság bruttó jövedelme két fő részből áll: *munkajövedelmekből* (munkavállalói jövedelem, vállalkozásból származó jövedelem stb.) és *társadalmi jövedelmekből* (nyugdíj, nyugdíj-kiegészítés, munkanélküli-ellátások, családi pótlék stb.). A 2000 óta eltelt időszakban a munkából származó jövedelmek nominálértéken (2008 és 2009 kivételével) évről évre nőttek. A társadalmi jövedelmek összege is évről évre emelkedett.

A bruttó jövedelem szerkezete a munkanélküliek és a nyugdíjasok magas aránya következtében 2007-től 2010-ig jellemzően úgy módosult, hogy a társadalmi jövedelmek aránya növekedett (28,8-ről 32,0%-ra), miközben a munkajövedelmek aránya csökkent (69,6-ről 65,9%-ra). A jövedelmek szerkezetében az utóbbi években az arányok ehhez képest kissé eltolódtak, 2013-ra a társadalmi jövedelmek aránya 30,2%-ra csökkent, a munkajövedelem aránya 67,8%-ra nőtt.

A bruttó jövedelmek legkisebb szelete az *egyéb jövedelmek* (idetartoznak például a háztartások egymásnak nyújtott pénztámogatásai, a gyermek-, a szülő-, illetve a házastársi tartás stb. összegei) 2% körüli aránya az elmúlt években nem változott jelentős mértékben.

1.2. ábra

Az egy főre jutó bruttó jövedelmek megoszlása

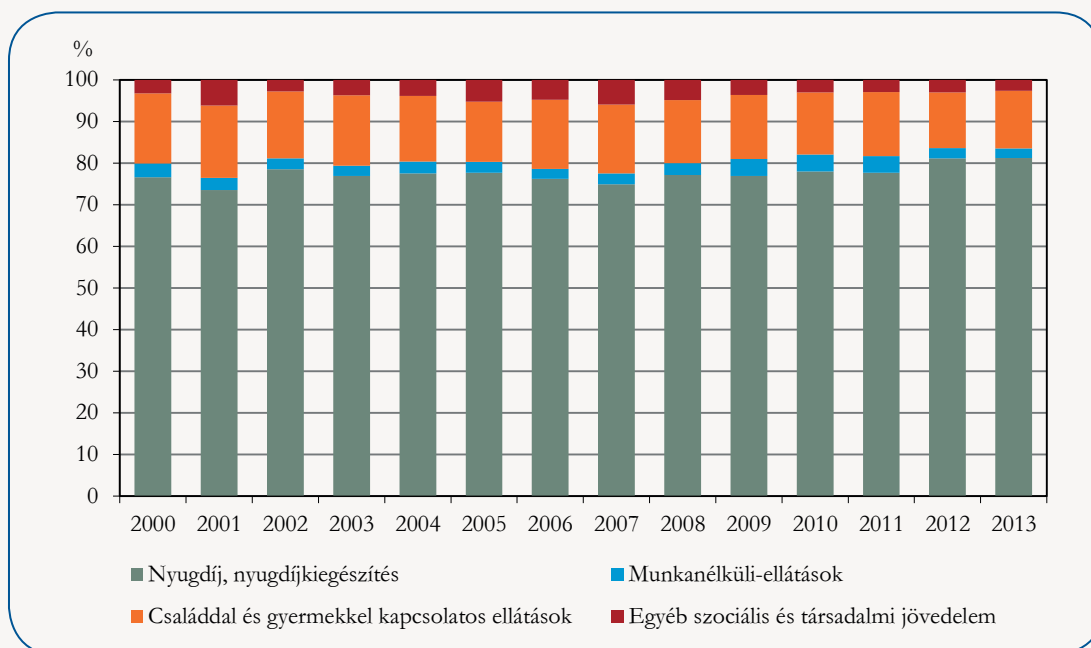
A bruttó jövedelmeken belül 2013-ban a munkajövedelmek aránya volt a legnagyobb (67,8%), és egy főre vetítve (a teljes lakosságot számítva) éves szinten átlagosan 873 ezer forintot tett ki. A munkajövedelmek túlnyomó részben (81,6%-ban) főállású munkaviszonyból származtak – összegük egy főre vetítve éves szinten 712 ezer forint volt –, 12,1%-a pedig vállalkozásból (mezőgazdasági jövedelemmel együtt) származott, 105 ezer forint/év/fő értékkel.

A háztartások összes jövedelmének harmadát a társadalmi jövedelmek tették ki, egy főre jutó éves átlagos értékük 389 ezer forint volt. A társadalmi jövedelmeken belül a legnagyobb arányt (81,2%) a nyugdíjak, nyugdíjszerű ellátások képviselték, ami az idősebb korosztály társadalmon belüli arányát tekintve meghatározó jelentőségű. 2013-ban átlagosan 316 ezer forint volt egy főre vetítve, vagyis a lakosság jövedelmének közel negyede nyugdíjból származott. A társadalmi jövedelmek másik nagy csoportját (13,8%) a családdal, gyermekkel kapcsolatos tételek jelentették, egy részük biztosítási jogviszonyhoz kötött (például terhességi-gyermekágyi segély, gyermekgondozási díj), más részük alanyi jogon jár (anyasági támogatás, gyermekgondozási segély, családi pótlék). Ezek egy főre jutó éves átlagos összege 54 ezer forint volt, aminek közel kétharmadát a családi pótlék tette ki.

A munkanélküli-ellátások aránya a társadalmi jövedelmeken belül 2009-től 2011-ig szinte változatlan, összege 2011-ben volt a legmagasabb, 15 ezer forint, ami 2013-ra 9117 forintra csökkent. Ez egyrészt az álláskeresők számának csökkenéséből adódott – 2013-ban az Nemzeti Munkaügyi Hivatal (NMH) nyilvántartásában szereplő álláskeresők száma 2012-höz képest 5,6%-kal csökkent –, másrészt 2012-ben a nyilvántartott álláskeresők összetétele a kapott ellátás típusa szerint jelentősen megváltozott. Több ellátási forma megszűnt, és az álláskeresői járadék maximális folyósítási ideje 270 napról 90 napra csökkent. A régi típusú ellátások kifizetésével párhuzamosan egyre kevesebben részesültek a jelentősen megrövidült folyósítási idejű álláskeresői járadékban, emellett némileg csökkent a foglalkoztatást helyettesítő támogatást igénybe vevő álláskeresők száma is. A munkanélküli-ellátások egy főre jutó átlagos aránya a bruttó jövedelmen belül 0,8-ről 0,7%-ra, a társadalmi jövedelmeken belüli részesedése 2,5-ről 2,3%-ra csökkent 2013-ban a megelőző évihez képest.

1.3. ábra

Az egy főre jutó társadalmi jövedelem megoszlása jövedelemforrások szerint

1.2. Jövedelmi tizedek szerinti különbségek

A háztartások egy főre jutó átlagos nettó jövedelme 2012-ről 2013-ra 2,9%-kal nőtt. Ezen belül a legszegényebbeké 1,7, a legfelső tizedbe tartozóké pedig 3,6%-kal emelkedett.

Nem csupán a jövedelmek nagysága, hanem a két fő jövedelemtípus, a munkából származó, illetve a társadalmi jövedelmek nagysága is jelentősen eltér egymástól a különböző jövedelmi szintekbe tartozó háztartásoknál.

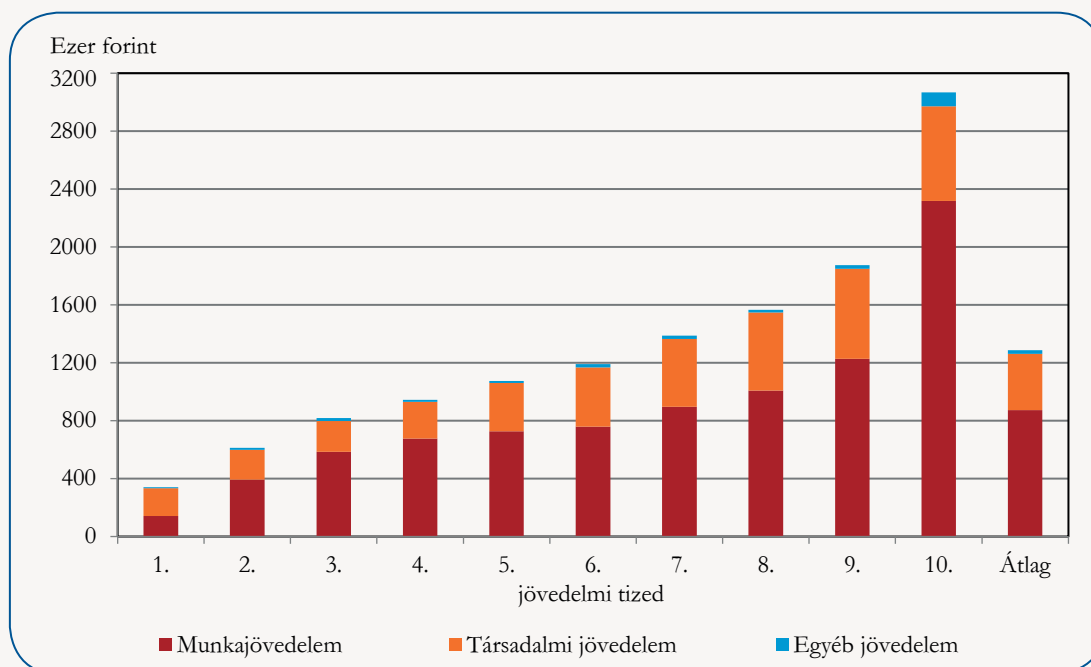
Az alsó jövedelmi decilisbe tartozóknál 2013-ban az egy főre jutó munkából származó bruttó jövedelem 141 ezer forintot tett ki éves szinten átlagosan, a tizedik tizedben élőké ennek 16-szorosa (2 millió 318 ezer forint) volt.

Nemcsak összegében, hanem arányait tekintve is jelentősek voltak a különbségek az egyes jövedelmi kategóriákba tartozók között. A munkajövedelem részesedése a bruttó jövedelemből annál magasabb, vele párhuzamosan a társadalmi jövedelem részesedése pedig annál alacsonyabb volt, minél kedvezőbb a háztartás jövedelmi pozíciója. Míg a legszegényebb háztartásokban a munkajövedelem aránya a bruttó jövedelem valamivel több mint kétötödét tette ki, a leggazdagabbaknál ugyanez a háromnegyedét is meghaladta. A legalsó decilisben élőkénél az újraelosztás révén keletkező társadalmi jövedelmek aránya volt a legmagasabb (56,3%), 192 ezer forint/fő/év, ami a legfelső decilisbe tartozóknál 21,3%. Összességét tekintve a leggazdagabbak a szegények társadalmi jövedelmének 3,4-szeresét (653 ezer forint/fő/év) kapták, ez mégis a bruttó jövedelmük kisebb hányadát (21,3%-át) jelentette. A társadalmi jövedelmeknek a magasabb jövedelmű csoportokban mért magasabb összegét a nyugdíjasok e rétegekben található lényegesen magasabb aránya magyarázza.

Az egy főre jutó jövedelmek nagyságában tapasztalt különbségek kialakulásában az is szerepet játszott, hogy az alsó jövedelmi tizedbe tartozók jóval népesebb háztartásokban élnek, mint a gazdagabbak: az átlagos háztartásnagyság az előbbieket esetében 4,1 fő, az utóbbiak esetében csupán 1,9 fő volt.

1.4. ábra

Az egy főre jutó éves bruttó jövedelmek források szerinti összetétele jövedelmi tizedek szerint, 2013

1.3. A lakóhely főbb jellemzői szerinti különbségek

A lakóhely nyújtotta adottságok és lehetőségek behatárolják az emberek megélhetési viszonyait, befolyásolják jövedelmi helyzetét. A magasabb fejlettségi mutatóval rendelkező régiókban, ahol a települések nyújtotta munkaerő-piaci lehetőségek kedvezőbbek, a jövedelmi helyzet is az: jelentős a Budapest és a vidék közötti jövedelmi különbség.

A magyar lakosság több mint egyharmada (3,28 millió fő) községekben lakik, a népesség 17,7%-a (1,734 millió fő) Budapesten, közel egyötöde (1,89 millió fő) megyei jogú, illetve kiemelt nagyvárosokban, 29%-uk (2,86 millió fő) a többi városban él.

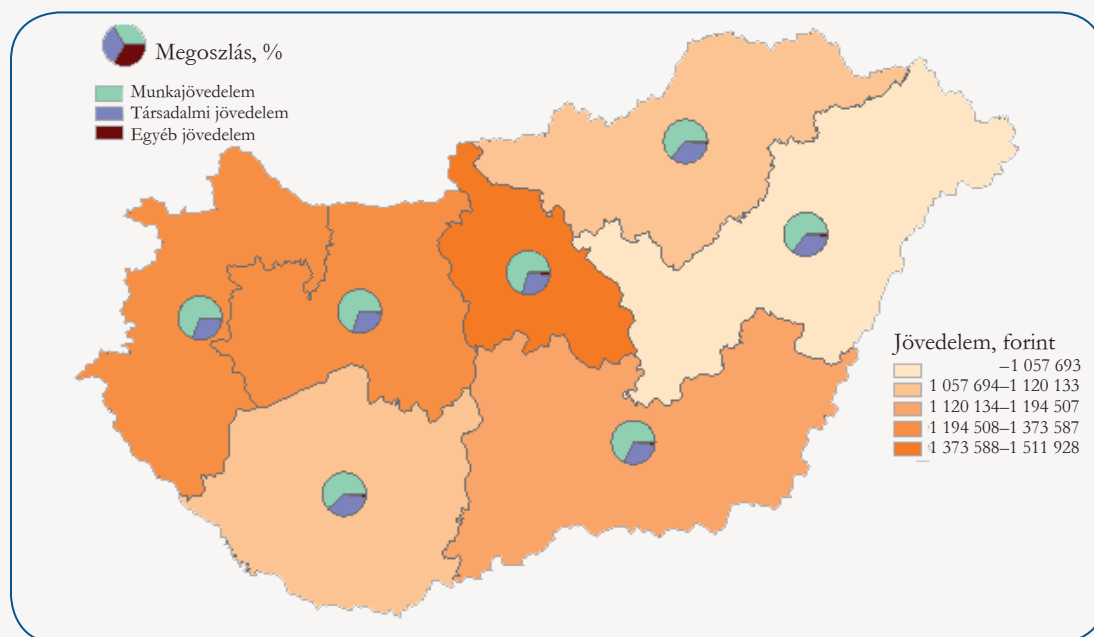
A lakosság jövedelmi adatai követik a települési hierarchiát. A fővárosban 1 millió 341 ezer forint volt 2013-ban az egy főre jutó éves átlagos nettó jövedelem, a nagyvárosokban 1 millió 138 ezer forint, a községekben 863 ezer forint.

A regionális különbségek is kimutathatók a lakossági jövedelmekben. Közép-Magyarországon 1 millió 181 ezer forint volt 2013-ban az egy főre jutó átlagos nettó jövedelem. Közép-Dunántúl lakóinak átlagos jövedelme nagyjából azonos a nyugat-dunántúliakéval (1045, illetve 1101 ezer forint/fő/év), Észak-Alföld és Észak-Magyarország a sereghajtó, ahol a népesség egy főre jutó átlagos jövedelme 849 ezer, illetve 892 ezer forint volt.

A munkajövedelem aránya a bruttó jövedelmeken belül Budapesten volt a legmagasabb (72,4%), Dél-Dunántúlon a legalacsonyabb (61,6%). Ez utóbbi, a munkanélküliségnek leginkább kitett régióban 5,9 százalékponttal haladta meg az országos átlagot (30,2%), Budapesten ugyanakkor 5,4 százalékponttal maradt el tőle.

1.5. ábra

Az egy főre jutó éves bruttó jövedelem és megoszlása régióinként

1.4. Háztartástípusok szerinti különbségek

Magyarországon 2013-ban mintegy 1 millió 295 ezer 25 év alatti gyermeket nevelő háztartás volt (amelyekben közel 5 millió 147 ezren éltek). 2013-ban a gyermekek a legnagyobb arányban (29,1%) két felnőttel, egykeként, 24,7%-uk pedig kétgyermekes háztartásban élt. Nettó jövedelmekre az utóbbi években elsősorban a 2011-ben bevezetett családokat segítő adókedvezmények hatottak jelentősen, amely intézkedések hatására némileg javult a gyermekes háztartások jövedelmi pozíciója, azonban egy főre jutó jövedelmük továbbra sem éri el az átlagjövedelmet. A legkedvezőtlenebb helyzetben a három- és annál több gyermekesek, valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülők voltak, esetükben az egy főre jutó éves nettó jövedelem 624, illetve 766 ezer forint volt. Ebben természetesen szerepet játszik, hogy a gyermeket nevelő háztartások nagyobb taglétszámú családban élnek, így azonos jövedelem esetén az egy főre jutó összegek kisebbek.

1.1. tábla

A gyermekes és a gyermek nélküli háztartások egy főre jutó éves nettó jövedelme, 2013

Háztartástípus	Egy főre jutó nettó jövedelem, forint	Jövedelmek az országos átlag százalékában
Gyermektelen háztartások	1 279 413	125,0
Gyermekes háztartások	793 194	77,5
Ebből:		
egyszülős háztartás	766 888	74,9
2 felnőtt 1 gyermekkel	961 093	93,9
2 felnőtt 2 gyermekkel	792 238	77,4
2 felnőtt 3 és több gyermekkel	624 417	61,0
egyéb gyermekes háztartás	761 693	74,4

A nyugdíjasok és a nyugdíjas háztartások²⁾ száma az ezredforduló óta csökkent. 2010-ben 1 millió 422 ezer, 2013-ban 1 millió 134 ezer nyugdíjas háztartás volt Magyarországon, és az összes háztartás 38, illetve 30%-át tette ki. 2013-ban egy főre jutó nettó jövedelmük 1 millió 157 ezer forint, ami 13%-kal volt magasabb az országos átlagnál.

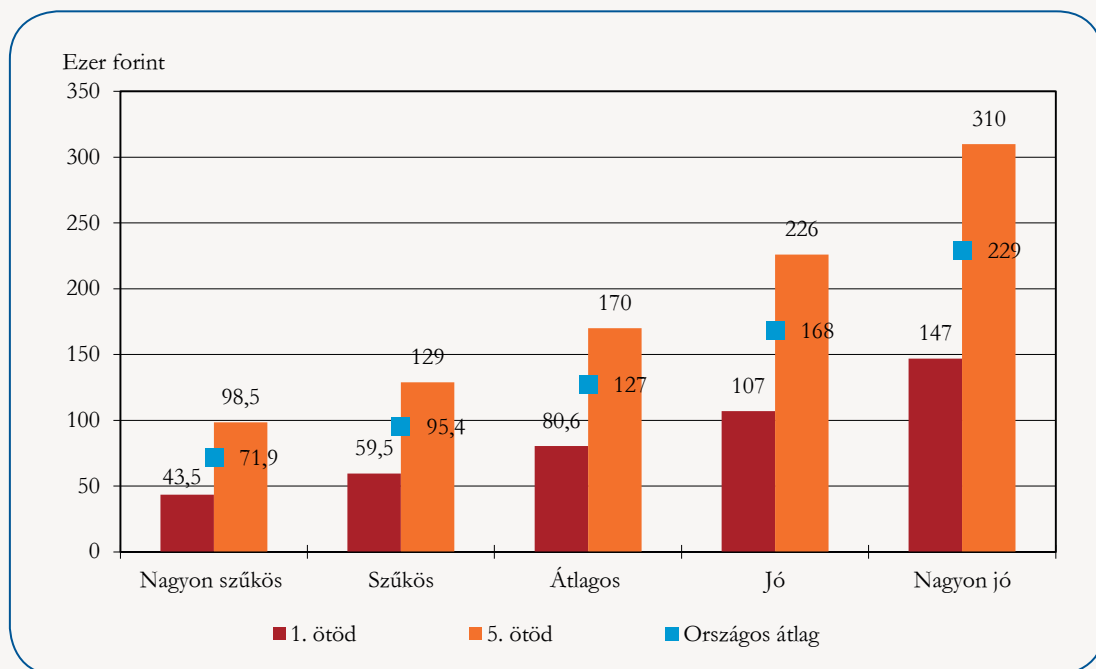
A nyugdíj rendszeressége, inflációkövetése és a kiszámíthatósága miatt napjainkban a legstabilabb jövedelemnek számít. A nyugdíjas háztartások mindemellett nincsenek kitéve a munkanélküliségnek sem, és jóval kevesebbet érint közülük az eladósodottság is, bár esetükben is jellemzőek a szélsőségek.

1.5. A háztartások jövedelemelvárásai

A háztartások egy ötfokú skálán nyilatkoztak arról, hogy mennyi nettó jövedelmet tartanának szükségesnek a nagyon szűkös szinttől a nagyon jóig tartó életszínvonalhoz, és az ehhez minimálisan elegendőnek tartott összegeket is megnevezték. Az elvárt jövedelemösszegek szoros kapcsolatban álltak a háztartás tényleges jövedelmi helyzetével, azaz a szegényebbek kevesebb pénzből is átlagos vagy jó színvonalon meg tudnának élni, a gazdagabbak viszont ugyanezekhez a szintekhez magasabb jövedelmet tartanának szükségesnek. 2014 tavaszán a magyar háztartások az átlagos megélhetési szinthez fejenként és havonta 127 ezer forint jövedelmet tartottak volna elegendőnek, a nagyon jó szinthez 229 ezer forintra lett volna szükségük. Ezek az összegek 6, illetve 7%-kal haladták meg a megelőző évit. A legfelső jövedelmi ötödben élők havi 170 ezer forintot társítottak az átlagos színvonalú megélhetéshez, míg a legszegényebb réteg ennek kevesebb mint a felével (81 ezer forinttal) beérte volna. Mivel azonban az alsó jövedelmi ötödbe tartozó háztartások átlagos taglétszáma kétszerese a felső jövedelmi ötödének, ezért a fenti összegekben a méretgazdaságosság is kifejeződött. A lakosság leggazdagabb 20%-ához tartozó háztartások fejenként 310 ezer forintot tartottak minimálisan elegendőnek a nagyon jónak minősített élethez, míg a legszegényebbek ennek 47%-ából (147 ezer forintból) is el tudták képzelni ugyanezt.

1.6. ábra

A különböző megélhetési szintekhez szükségesnek tartott havi nettó jövedelem, 2014. március

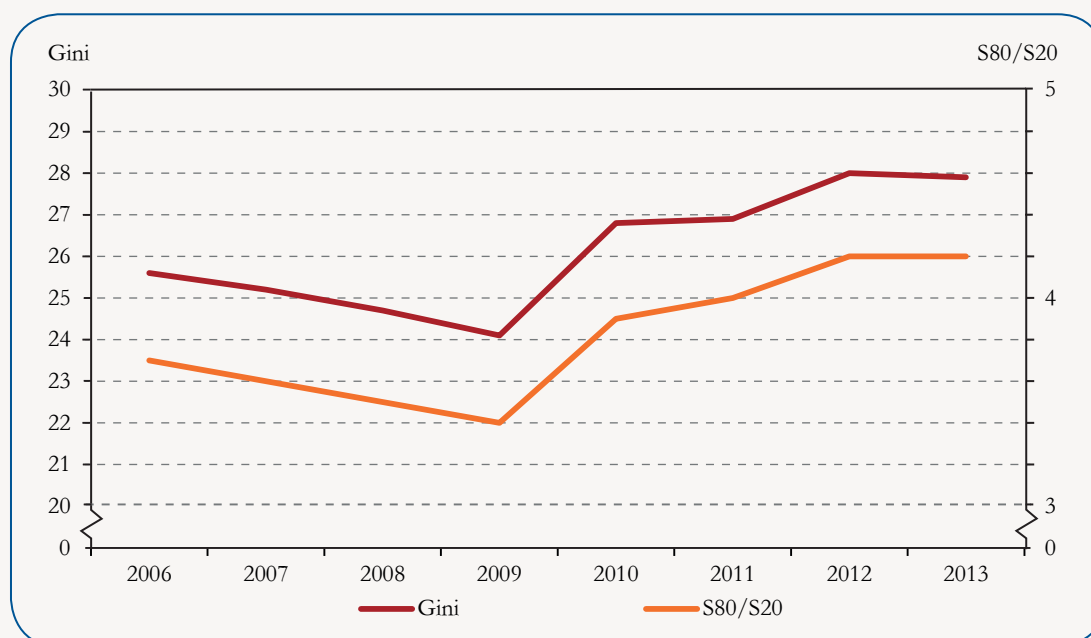
²⁾ Olyan inaktív háztartások, ahol van nyugdíjas, és nincs egyetlen aktív kereső sem.

1.6. Társadalmi és területi egyenlőtlenségek

Napjaink globalizálódó világának egyik súlyos kérdése, hogy hogyan alakulnak a jövedelemeloszlás egyenlőtlenségei. A gazdasági növekedésből nem egyenlő arányban részesednek a társadalmi csoportok. A jövedelemeloszlás egyenlőtlensége hatással van a területi egyenlőtlenségekre is, és érdemben hozzájárul ahhoz, hogy hol alakulnak ki prosperáló, illetve hátrányos helyzetű térségek. Az elmúlt évekre visszatekintve a különböző egyenlőtlenségi mutatók alapján hasonló tendenciákat figyelhetünk meg, mind a jövedelemeloszlás teljes terjedelmét figyelembe vevő Gini-együttható, mind pedig a szélső pólusok közötti egyenlőtlenségeket inkább kiemelő S80/S20 alapján. A Gini-együttható, amely a jövedelmük nagysága alapján sorba rendezett népesség, illetve az általuk birtokolt jövedelmi hányad kapcsolatát mutatja, 2012-re elérte a 28-at, a következő évben gyakorlatilag változatlan, 27,9 volt. Az S80/S20 mutató pedig, amely a felső, illetve az alsó ötöd által birtokolt jövedelem arányáról tájékoztat, 2012-ben és 2013-ban egyaránt, 4,2 volt.

1.7. ábra

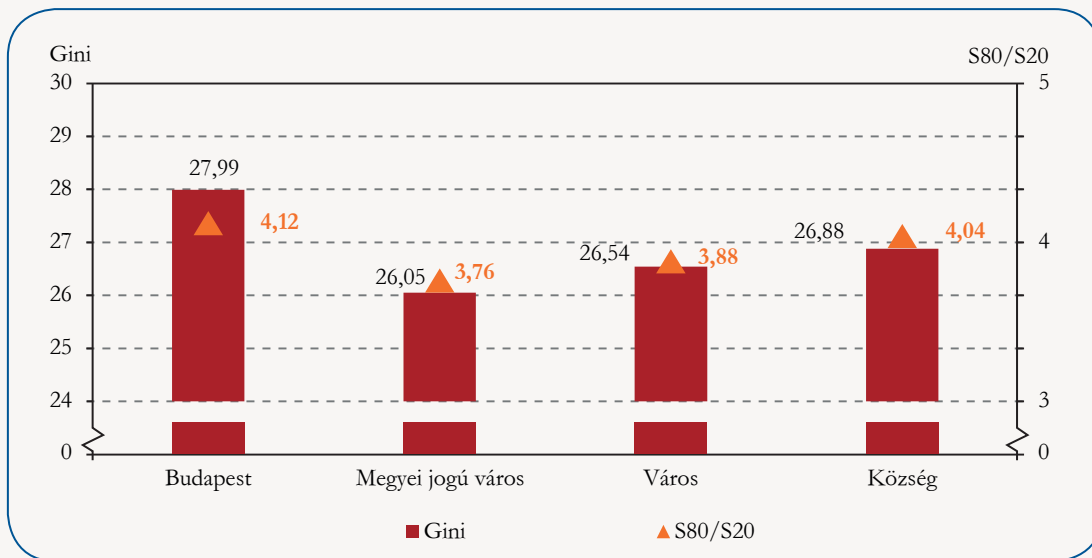
A jövedelemeloszlás társadalmi egyenlőtlensége a Gini-, illetve az S80/S20-mutató alapján

A Gini-, illetve az S80/S20-mutató Magyarországra jellemző (27,9-es, illetve 4,2-es) átlagértéke mögött területi egyenlőtlenségek húzódnak meg, ezek mélyebb feltárásának egyik lehetséges módja, ha településtípusonként is felbontjuk ezeket a mutatókat. Az országos átlagtól a megyei jogú városok térnek el a leginkább, ahol kisebb a jövedelmi egyenlőtlenség, mint bármelyik más településtípuson. A Gini-együttható 26,05-ös értéke itt a legkisebb a különböző településtípusok között, miközben a legfelső ötöd jövedelme 3,76-szorosa a legalsóénak. Az arányszám a fővárosban mutatja a legnagyobb különbségeket, ez esetben az országos átlaghoz legjobban közelítő értéket vesz fel a Gini-együttható (27,99), továbbá a leggazdagabb ötöd által birtokolt jövedelem 4,1-szer nagyobb a legszegényebekénél. A nem megyei jogú városok, illetve a községek Gini- és S80/S20-mutatója e két érték közé esik, a községekben nagyobb (26,88, illetve 4,04), a városokban kisebb (26,54, illetve 3,88) egyenlőtlenséget mutatva.

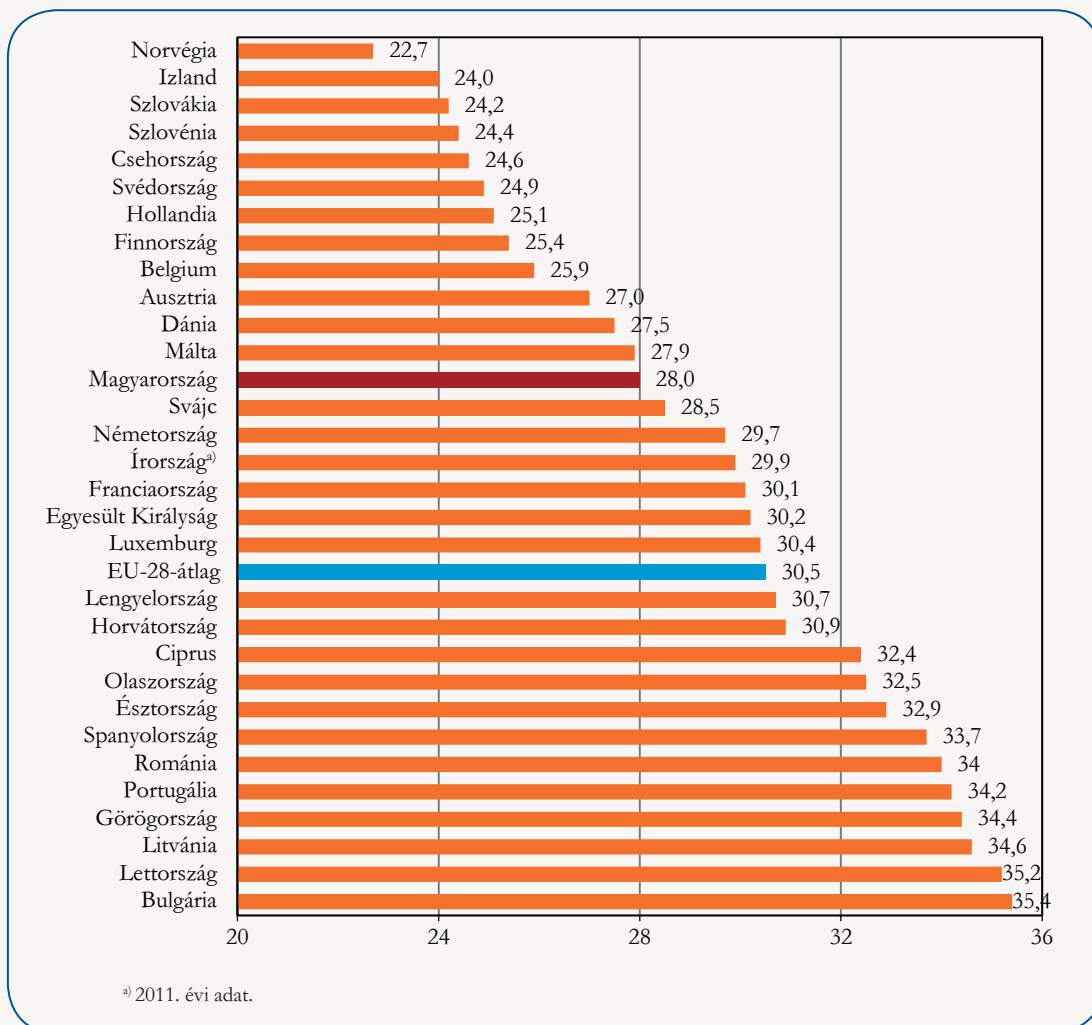
1.8. ábra

A Gini- és S80/S20-mutató településtípusok szerint, 2013

1.9. ábra

Gini-mutató európai országok szerinti összehasonlításban, 2012

Ezekkel az egyenlőtlenségi mutatókkal Magyarország a kevésbé egyenlőtlen európai országok közé tartozik. A Gini értéke az európai országok közül 2012-ben Bulgáriában, illetve Lettországra volt a legmagasabb, s Norvégiában a legalacsonyabb. A válság éveiben az egyenlőtlenségek Magyarországhoz hasonló növekedése tapasztalható Cipruson és Horvátországban. Ugyanebben az időszakban azonban ezzel ellentétes tendencia, vagyis az egyenlőtlenségek mérséklődése figyelhető meg Izlandon, Lettországra, Svájcban és az Egyesült Királyságban. Stagnáló volt az egyenlőtlenség mértéke 2008 és 2012 között Franciaországban és Svédországban is.

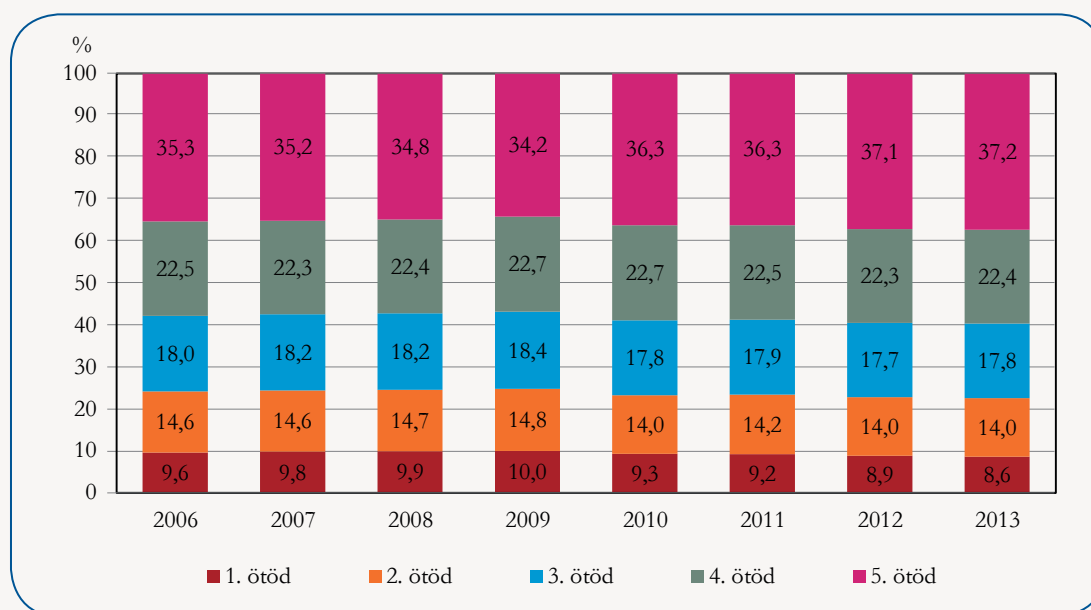
Az egyenlőtlenségek főbb tendenciáinak áttekintése után a következőkben azt vizsgáljuk, hogy miként változott a társadalomban a jövedelemeloszlás. Arra keressük a választ, hogy az egyenlőtlenségek növekedésének megelőző években megfigyelt tendenciája a jövedelemeloszlás mely sajátosságaiból fakadt.

E kérdés megválaszolásában segített annak vizsgálata, hogy az utóbbi évek során miként alakult a különböző jövedelmi ötödöknek az összjövedelemből való részesedése. A jövedelmek eloszlása ebben a tekintetben elég stabil volt az elmúlt években, és a jövedelmi egyenlőtlenségek 2009 óta bekövetkező növekedésének a forrása azonban jól beazonosítható. A különböző jövedelmi ötödök közül a legfelső ötödnek növekedett az összjövedelemből való részesedése, a többi esetben kisebb-nagyobb csökkenés figyelhető meg.

2012-ben a legfelső ötöd részesedése 37,1% volt, ami 2013-ra kismértékben tovább emelkedett (37,2%-ra), miközben legalsó ötöd részesedése 2012-re 8,9, 2013-ra pedig 8,6%-ra csökkent.

1.10. ábra

Az egyes jövedelmi ötödöknek az összjövedelemből való részesedése

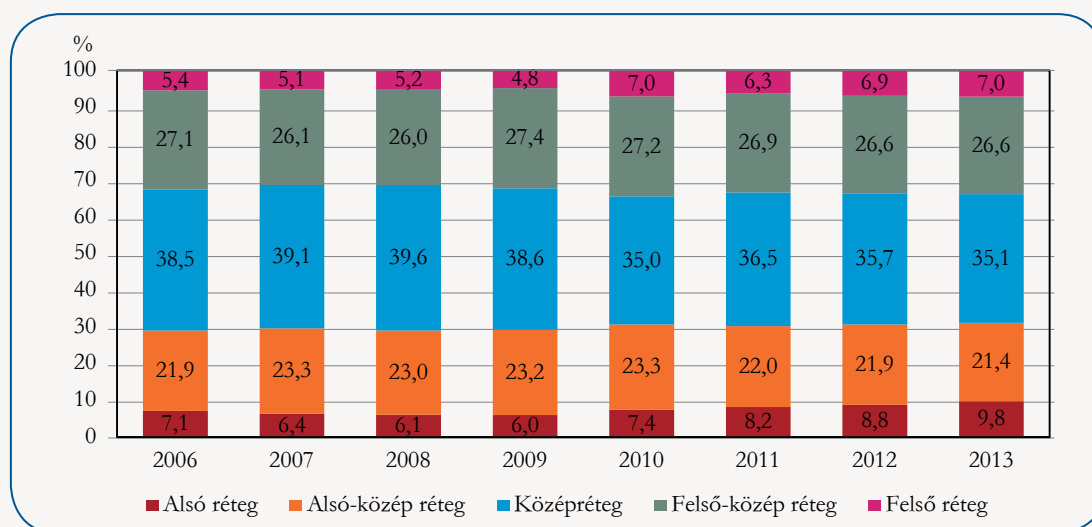

Az előzőekben az egyenlőtlenségek szerkezetének változását úgy vizsgáltuk, hogy jövedelmük nagysága alapján egyenlő méretű csoportokra osztottuk a társadalom tagjait, majd kimutattuk az egyes csoportoknak a társadalom összjövedelméből való részesedését. A jelenséget azonban elemezhetjük úgy is, hogy a népesség mekkora hányada tartozik bizonyos, előzetesen definiált jövedelmi csoportokba. A következőkben a mediánjövedelemtől mért távolság alapján soroltuk be öt rétegbe a társadalom tagjait.³⁾

³⁾ A rétegek kialakításának pontos definícióját lásd a módszertanban.

1.11. ábra

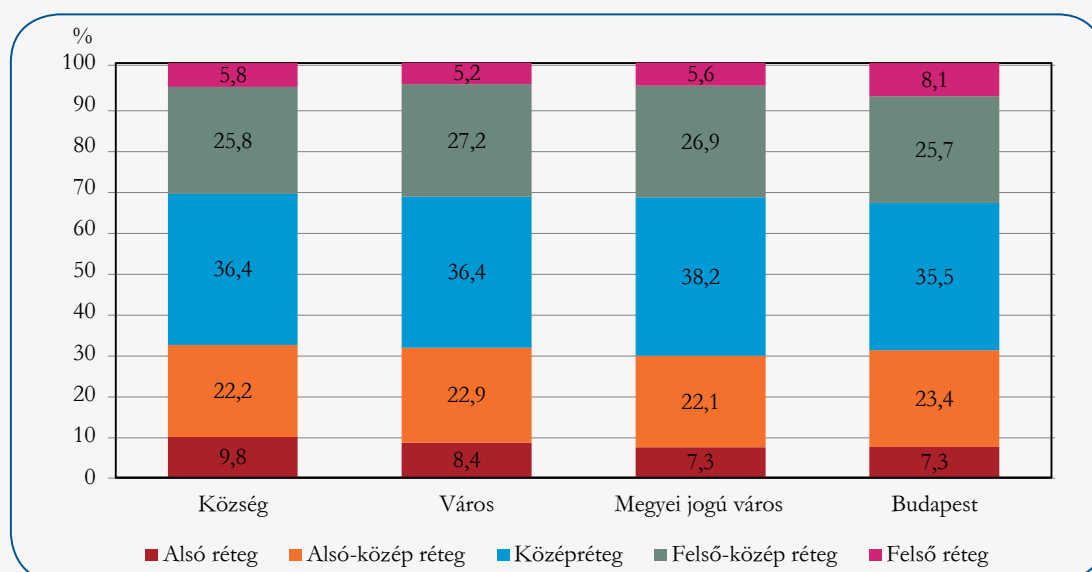
A különböző jövedelmi csoportok aránya a népességben

A jövedelmi egyenlőtlenségek szerkezete ebben a tekintetben is viszonylag stabilnak tekinthető. A különböző rétegek népességben belüli aránya nem változott jelentős mértékben az elmúlt években.

1.12. ábra

A különböző jövedelmi csoportok aránya a népességben településtípusok szerint, 2013

A 2013. évi jövedelemeloszlást felbontottuk, és területi bontásban is vizsgáltuk. A jövedelmi hierarchia tetején lévő felső réteg aránya Budapesten a legnagyobb (8,1%), a városokban és a megyei jogú városokban a legkisebb (5,2 és 5,6%). A felső-közép réteg a városokban fordul elő a legnagyobb arányban, és a fővárosban, valamint a községekben a legkisebb arányban, de az eltérésük (1,5 százalékpont) közel sem olyan jelentős, mint a felső rétegek esetében. A középréteg aránya a megyei jogú városokban a legnagyobb (38,2%). A jövedelmi csoportok arányának településtípusok szerinti alakulásában visszatükröződik az összefüggés, amit a Gini-együttható és az S80/S20-mutató elemzése kapcsán már megállapítottunk, nevezetesen, hogy a megyei jogú városokban a legkisebb a felső és az alsó jövedelmi ötöd közötti eltérés, továbbá legenyhébbek a jövedelmi egyenlőtlenségek, valamint itt képviselteti magát legnagyobb arányban a középosztály. Az alsó réteg aránya a községekben a legmagasabb (9,8%), amit a nem megyei jogú városok követnek. A településhierarchia mentén való mozgás is megfigyelhető ebben a jelenségben, ugyanis a községekben a felső réteg képviselői kisebb, az alsó réteg tagjai a legnagyobb arányban jelentek meg.

2. Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés a 2000. évi nizzai szerződés óta használt fogalom Európában. A szegénység elleni küzdelem jelenleg az Európai Unió kiemelt feladata, az ezzel kapcsolatos alapvető célkitűzéseket az Európai Tanács az Európa 2020 stratégia (az intelligens, fenntartható és befogadó növekedésről) keretében fogalmazta meg 2010-ben. Ennek kapcsán azt a konkrét vállalást fogadták el a tagállamok, hogy az unión belül legalább **20 millió fővel csökkenjen a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma**. Az unió a szegénység elleni küzdelem legfontosabb tényezőiként a gazdasági növekedés helyreállítását, valamint a munkaerő-piaci feltételek jelentős javítását határozta meg. Ehhez kapcsolódóan létrehozták a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés elleni európai platformot, amely összehangolja a tagállamok ez irányú cselekvéseit.

2.1. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés fogalma

A közgondolkodásban a szegénységet általában a jövedelmi szegénységgel azonosítják. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés azonban ennél **tágabb** fogalom. Az Európai Unió a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés **kockázatának** mérésére egy összetett mutatót dolgozott ki, amely a lehető legtágabban határozza meg a szegénységet. Az elsődleges mutató (AROE)⁴ **három tényező** együttes vizsgálatát foglalja magában: a jövedelemhiányon túl számba veszi az anyagilag elérhető javak körét, valamint a munkaerőpiacra való kapcsolatot is. Ez az összetett mutató szándékosan a **legtágabb módon** értelmezi a szegénység lehetséges kereteit, de ez nem azt jelenti, hogy ennyi lenne a tényleges szegény, mivel azokat is beszámítja, akik a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának ki vannak téve. Ez a lehető legnagyobb halmaz, azok is beletartoznak ebbe a csoportba, akik vagyonukból élnek, és nem dolgoznak (nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élnek), vagy akik nem jövedelmi szegények, de saját bevallásuk szerint nem engedhetik meg maguknak a fogyasztás egyes tételeit.

Az Eurostat által használt összetett szegénységi és kirekesztődési mutató (AROE) az alábbi három dimenziót foglalja magában:

- 1. Relatív jövedelmi szegénység:** a medián ekvivalens jövedelem 60%-ánál, azaz a szegénységi küszöbnél kevesebb jövedelemmel rendelkező háztartásokban élő személyek aránya.
- 2. Súlyos anyagi depriváció:** alapvető javakhoz való elégtelen hozzáférést, anyagi nélkülözést jelent. Súlyosan depriváltak tekintjük azokat a személyeket, akikre az alábbi kilenc tétel közül legalább négy vonatkozik:
 - 1) hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátraléka van;
 - 2) lakás megfelelő fűtésének hiánya;
 - 3) váratlan kiadások fedezetének hiánya;
 - 4) kétnaponta hús, hal, vagy azzal egyenértékű tápanyag fogyasztásának hiánya;
 - 5) évi egyhetes, nem otthon töltött üdülés hiánya,
 - 6) anyagi okból nem rendelkezik személygépkocsival;
 - 7) anyagi okból nem rendelkezik mosógéppel;
 - 8) anyagi okból nem rendelkezik színes televízióval;
 - 9) anyagi okból nem rendelkezik telefonnal.
- 3. Nagyon alacsony munkaintenzitás (munkaszegénység):** azokban a háztartásokban élők tartoznak ebbe a csoportba, amelyekben a munkaképes korú háztartástagok a megelőző évben a lehetséges munkaidejüknek legfeljebb egyötödét töltötték munkával.

Azok a személyek vannak kitéve a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának, akik a fenti három fő dimenzió közül egyben vagy többen érintettek.

E mutató szerint 2013-ban⁵ Magyarországon a teljes lakosság 31,1%-át, azaz 3 millió 44 ezer embert érintett a relatív jövedelmi szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának legalább egy dimenzi-

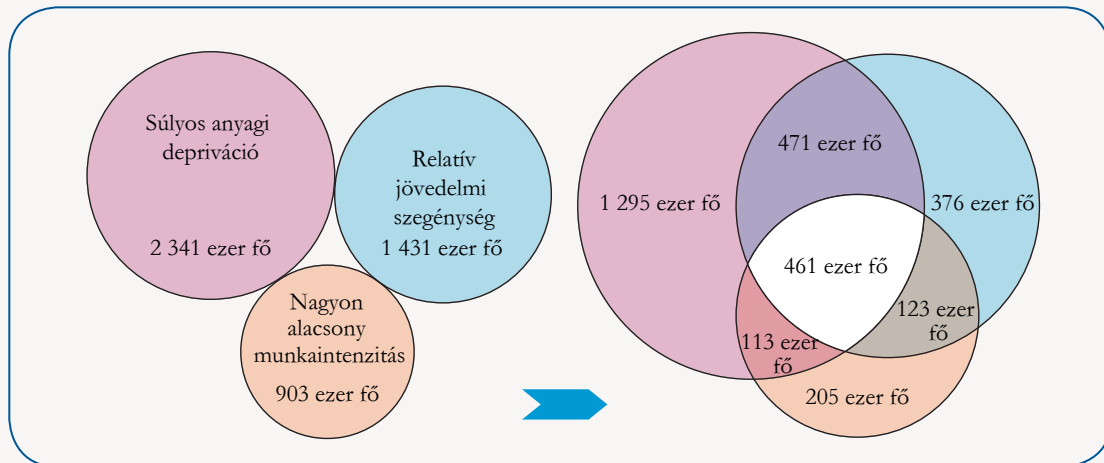
⁴ At risk of poverty or social exclusion (szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya).

⁵ A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés mérőszámainak vonatkozási évét az Eurostat gyakorlatától eltérően nem a kérdés évéhez kötjük, hanem a jövedelmi referencia időszakhoz.

ója, ami 2,4 százalékponttal, azaz 241 ezer fővel alacsonyabb a 2012. évinél. Az egyes dimenziókat tekintve 0,3 százalékponttal nőtt a relatív jövedelmi szegények aránya, a munkaszegények aránya 0,3 és a súlyos anyagi deprivációban élők aránya 2,9 százalékponttal csökkent. Azok száma, akiket mind a három szegénységi dimenzió együttesen sújtott 461 ezer főt tett ki, ami 18 ezer fővel több, mint a megelőző évben.

2.1. ábra

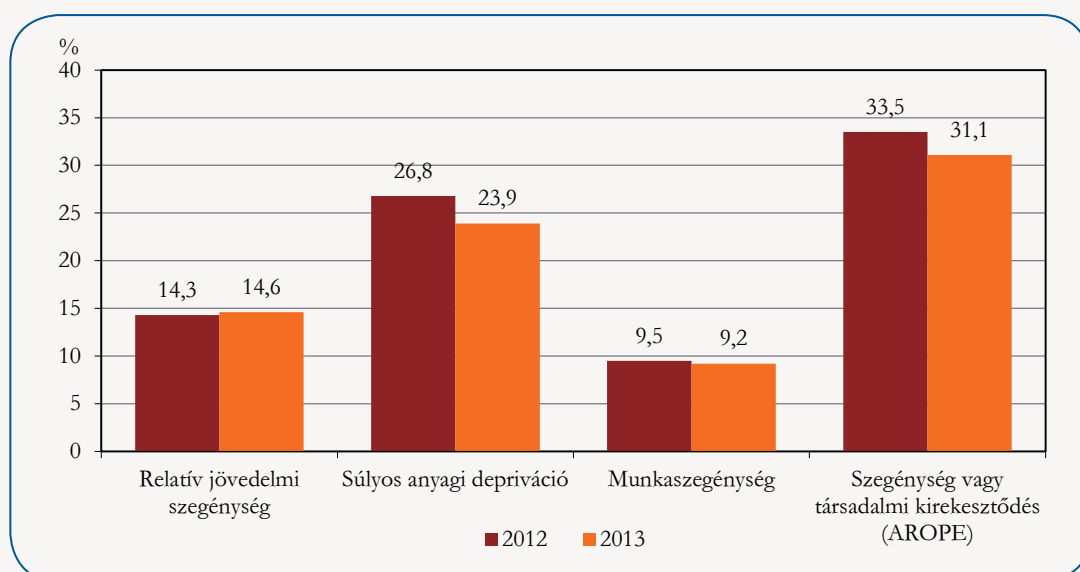
A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma dimenzióként külön, illetve a dimenziók együttes figyelembevételével, 2013

Magyarországon a három fő szegénységi dimenzióba tartozók egymáshoz viszonyított aránya különbözik az unióban jellemzőtől. Míg az Európai Unióban átlagosan a jövedelmi szegények száma 1,7-szer magasabb, mint a súlyosan depriváltaké, addig Magyarországon fordított az arány. A mért jövedelmi és munkaszegénység önmagában nem indokolna ilyen mértékű anyagi nélkülözést, hiszen az önmagukat saját bevallásuk szerint súlyosan nélkülözőknek vallók fele nem tartozik sem a jövedelmi, sem a munkaszegények közé. Valószínűsíthető, hogy az önbevalláson alapuló kérdésekre adott válaszokban a pesszimistább életszemlélet is közrejátszhat.

2.2. ábra

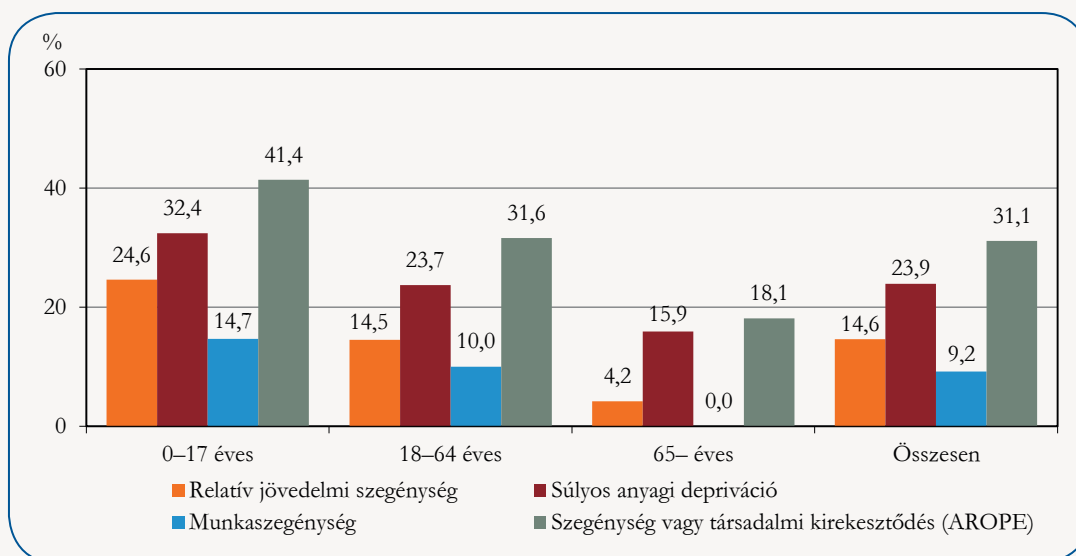
A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya dimenzióként

Életkor szerint vizsgálva valamennyi szegénységi dimenzió tekintetében a legveszélyeztetettebb csoportba a 18 év alatti gyermekek tartoznak. Körükben 2013-ban az országos átlagnál 10 százalékponttal magasabb volt azok aránya, akik ki vannak téve a szegénység vagy kirekesztődés kockázatának. Ennek egyik oka, hogy a szegényebb háztartásokban több a gyermek, a másik az, hogy a kisgyermekes háztartások többségében az anya nem dolgozik, így ezek a családok kevesebb jövedelemmel rendelkeznek. Az életkor előrehaladtával a szegénységi kockázat fokozatosan csökken, a 65 év feletti korosztályban már jóval átlag alatti.

2.3. ábra

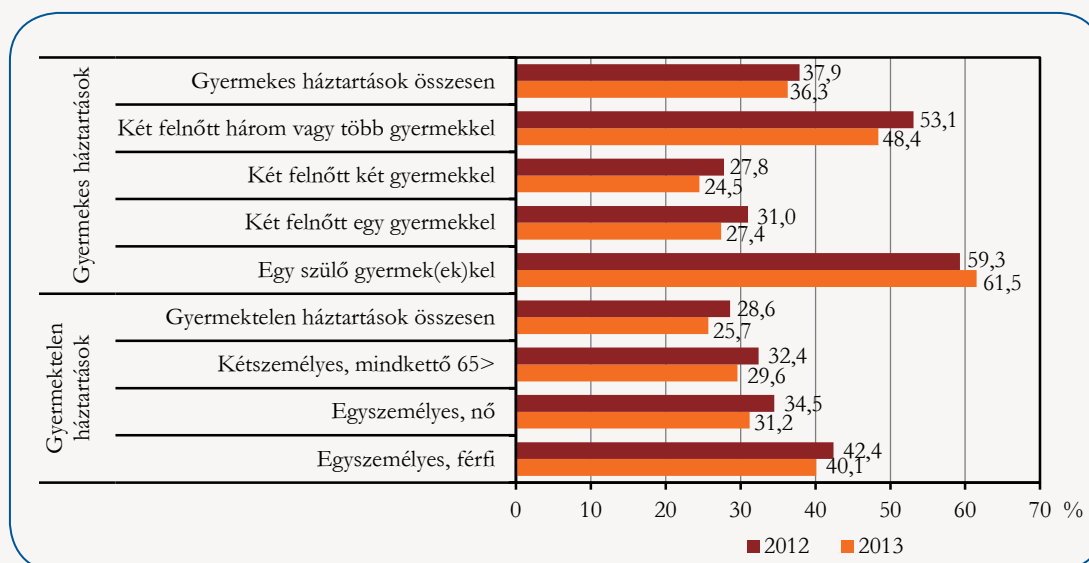
A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitétek aránya korcsoportok szerint, 2013

A demográfiai jellemzők közül nemcsak az életkor, hanem a **háztartás létszáma és összetétele** is jelentős hatással van a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés alakulására. A gyermeket nevelő családok 36,3, a gyermekteleneknek pedig 25,7%-a volt kitéve a szegénység és kirekesztődés **kockázatának** 2013-ban. Mindkét háztartástípus helyzete javult a megelőző évhez képest, de a gyermekesek helyzete még mindig rosszabb volt, mint az országos átlag. A legnagyobb kockázatnak az egyszülős háztartások vannak kitéve, 61,5%-ukat érinti a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázata, arányuk 2,2 százalékponttal növekedett 2012-höz képest.

2.4. ábra

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitétek aránya háztartástípusonként, 2013

2.2. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés egyes dimenziói

Az előzőekben a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés összevont mutatóját vizsgáltuk, ebben az alfejezetben ennek egyes komponenseit mutatjuk be.

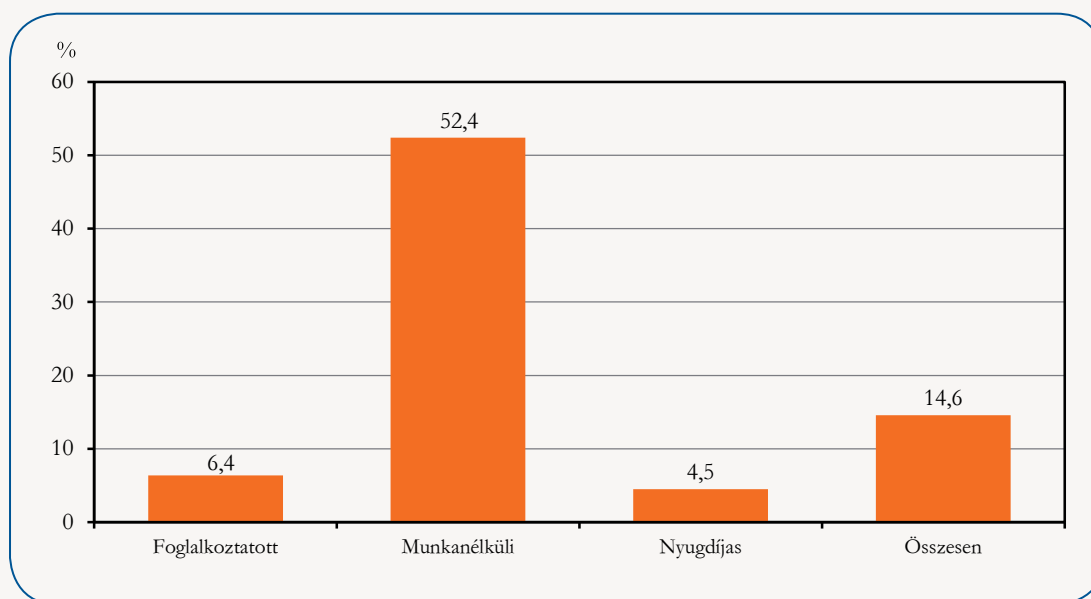
A **relatív jövedelmi szegénység** mutatója esetében az Európai Unió országaiban az adott országra vonatkozó mediánjövedelem 60%-át tekintik szegénységi küszöbnek. Az így meghatározott érték alatti jövedelemmel rendelkező háztartásokban élőket tekintik jövedelmi szegénynek. Ez olyan relatív mutató, amely az egyén szegény vagy nem szegény voltát a társadalom többi tagjához viszonyított jövedelmi helyzete alapján határozza meg.

Magyarországon 2013-ban⁶⁾ a teljes népesség 14,6%-a volt relatív jövedelmi szegény, vagyis 1,4 millió ember élt a relatív szegénységi küszöb alatt. Ez 2012-höz képest 0,3 százalékpontos növekedés. 2013-ban a relatív szegénységi küszöb (azaz a mediánjövedelem 60%-a) az egyszemélyes háztartásokra vonatkozóan évi 813 ezer forint volt.

A jövedelmi szegénységet leginkább befolyásoló tényező a munkaerő-piaci aktivitás. Egy háztartásban minél többen és többet dolgoznak, annál kisebb az esélye annak, hogy a háztartás tagjai jövedelmi szegények legyenek. A munkanélküliek között 8,5-szer nagyobb a jövedelmi szegények aránya, mint a munkahellyel rendelkezők között. Az országos átlaghoz képest is 3,5-szer többen élnek a szegénységi küszöb alatt a munkanélküliek csoportjában.

2.5. ábra

Relatív jövedelmi szegénységi arány a háztartás gazdasági aktivitása szerint, 2013

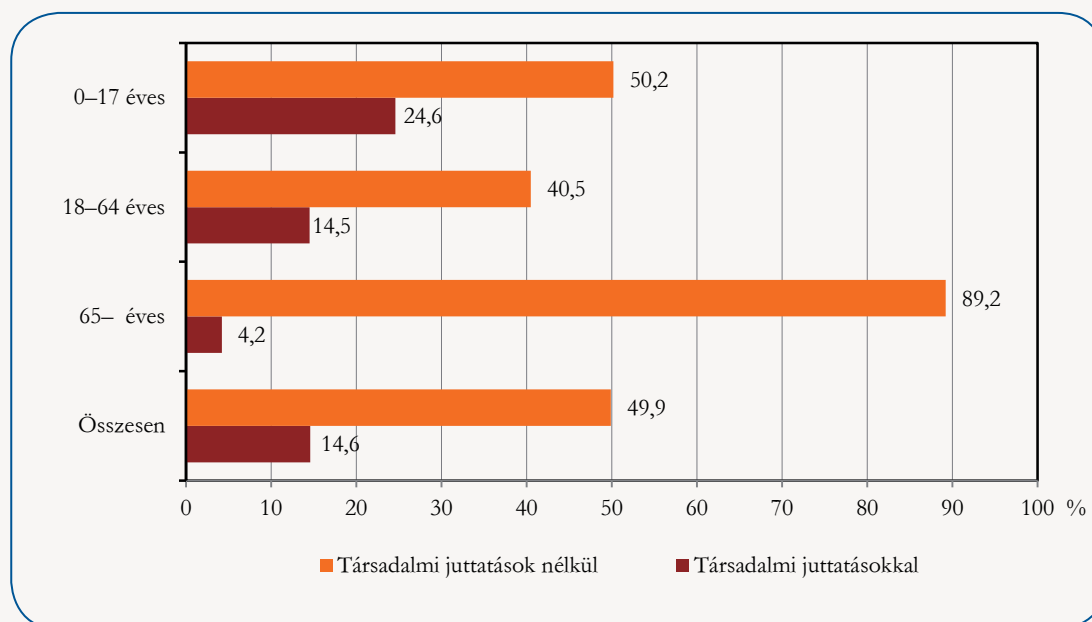

A jövedelmi szegénység csökkentésében kiemelkedő szerepe van a társadalmi juttatásoknak, más néven a társadalmi transzfereknek. Ezen jóléti ellátások nélkül ugyanis minden második ember a jelenlegi szegénységi küszöb alatt élne. A szociális juttatások kevesebb mint harmadára csökkentik a jövedelmi szegénységben élők arányát. A szociális transzferek közül a legnagyobb szerepe a nyugdíjnak van, hiszen a 65 év feletti korosztály szinte kizárólag nyugdíjbevételekkel rendelkezik. A családtámogatási rendszer is jelentősen hozzájárul a szegénység csökkentéséhez, ugyanis a különösen veszélyeztetett egyszülős, valamint a sokgyermekes családok szegénységi rátája több mint másfélszer lenne nagyobb a szociális ellátások nélkül.

⁶⁾ Az adatokat minden esetben a referenciaév szerint adjuk meg, ez eltér az Eurostat gyakorlatától, amely a kérdés évét veszi figyelembe.

2.6. ábra

Relatív jövedelmi szegénységi arány társadalmi juttatásokkal és azok nélkül
korcsoportonként, 2013

A szegénység vagy kirekesztődés másik fontos dimenziója a **súlyos anyagi depriváció**, amely az alapvető javakhoz, szolgáltatásokhoz való elégtelen hozzáférésről oly módon tájékoztat, hogy meghatározott 9 tételt vizsgál. Akire – saját bevallása szerint – a 9 tételből legalább 4 vonatkozik, azt súlyosan depriváltnak tekintjük.

2.1. tábla

Az anyagi depriváció egyes tételeiben érintettek aránya

A depriváció mérésére szolgáló tételek	2012	2013
1) Hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék	26,2	24,9
2) Váratlan kiadások fedezetének hiánya	74,2	75,2
3) Anyagi okból nincs telefonja	2,0	1,7
4) Anyagi okból nincs színes televíziója	0,3	0,4
5) Anyagi okból nincs mosógépe	1,0	0,9
6) Anyagi okból nincs személygépkocsija	24,6	23,9
7) Évi egyhetes üdülés hiánya	66,6	59,6
8) Kétnaponta húsétel fogyasztás hiánya	33,0	27,2
9) Lakás megfelelő fűtésének hiánya	13,7	11,2
Súlyos anyagi deprivációs ráta (minimum 4 tétel)	26,8	23,9

2013-ban⁷⁾ a lakosság 23,9%-át érintette a súlyos anyagi nélkülözés, ami 2,9 százalékponttal alacsonyabb, mint 2012-ben volt.

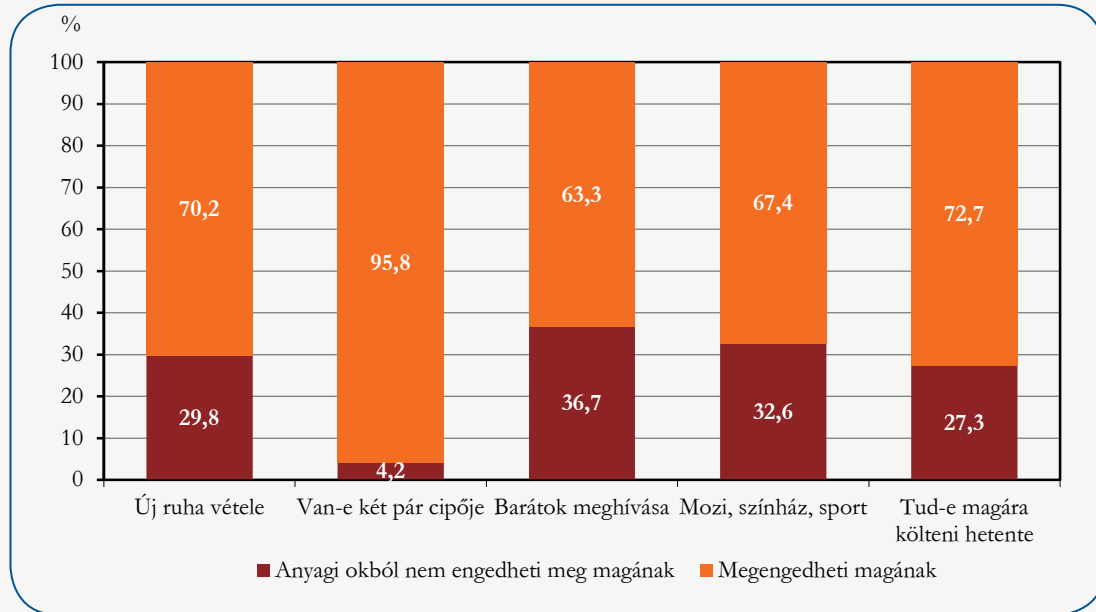
A deprivációs mutatót alkotó 9 tételt külön-külön vizsgálva megállapítható, hogy a legnagyobb arányban a váratlan kiadások fedezésére való képtelenségről számoltak be a háztartások, vagyis háromnegyedük azt válaszolta, hogy nem tudna kifizetni egy váratlanul felmerülő, legalább 66 ezer forint összegű kiadást. A 2012. évihez képest 7 százalékponttal kevesebben anyagi okokból nem tudtak egy hétre elutazni. A népesség egyharmada (önbevallás szerint) olyan háztartásban él, ahol nem esznek legalább kétnaponta húst (vagy azzal azonos tápértékű vegetáriánus ételt). 2012-höz képest javult azok aránya is, akik 3 tételben érintettek, és a súlyosan nélkülözők aránya is csökkent.

⁷⁾ Az adatokat minden esetben a referenciaév szerint adjuk meg, ez eltér az Eurostat gyakorlatától, amely a kérdés évét veszi figyelembe.

A 2014-es adatfelvétel tartalmazott egy, az anyagi nélkülözésre vonatkozó kiegészítő modult, amelynek kérdései az alapfelvételben évente szereplő deprivációs mutatókat kiegészítik. A kérdések a háztartás 16 éves és annál idősebb tagjaira vonatkoztak.

2.7. ábra

Az anyagi kirekesztődés egyéb tételei, 2013

Az új ruhák vásárlása esetén a megkérdezettek 29,8%-a válaszolta, hogy anyagi okokból nem engedheti meg magának, hogy régebbi ruhái helyett újat vásároljon. A két pár cipőre vonatkozó kérdésnél mindössze 4,2% válaszolta, hogy nem rendelkezik két pár cipővel. A társas kapcsolatok fenntartása a lakosság 36,7%-ánál ütközött anyagi korlátokba. A rendszeres szabadidős tevékenység esetében mért anyagi depriváció 32,6%-os. 2013-ban az emberek kicsit több mint egynegyede nem engedheti meg magának, hogy hetente egy kisebb összeget magára is költsön.

Szerepelt a modulban az a kérdés, hogy rendelkeznek-e a háztartástagok személyes, otthoni internet-hozzáféréssel. A válaszadók 11,7%-a nyilatkozott úgy, hogy nem engedheti meg magának, hogy saját internet-hozzáférése legyen. Szintén újdonság volt a közlekedési eszközök használatára vonatkozó kérdés. A megkérdezettek 5,1%-a azért nem használja a tömegközlekedési eszközöket, mert bár szüksége lenne rá, de túl drágának találja.

Egy kérdés vonatkozott a háztartás egészére, azaz arra, hogy lecserélhetik-e a használt bútorikat. Erre a háztartások 45,4%-a válaszolt nemmel.

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés harmadik megjelenési formája a munkaerő-piaci kirekesztődés, vagyis a **munkaszegénység**. Ezt a jelenséget az alacsony munkaintenzitás mutatója méri.

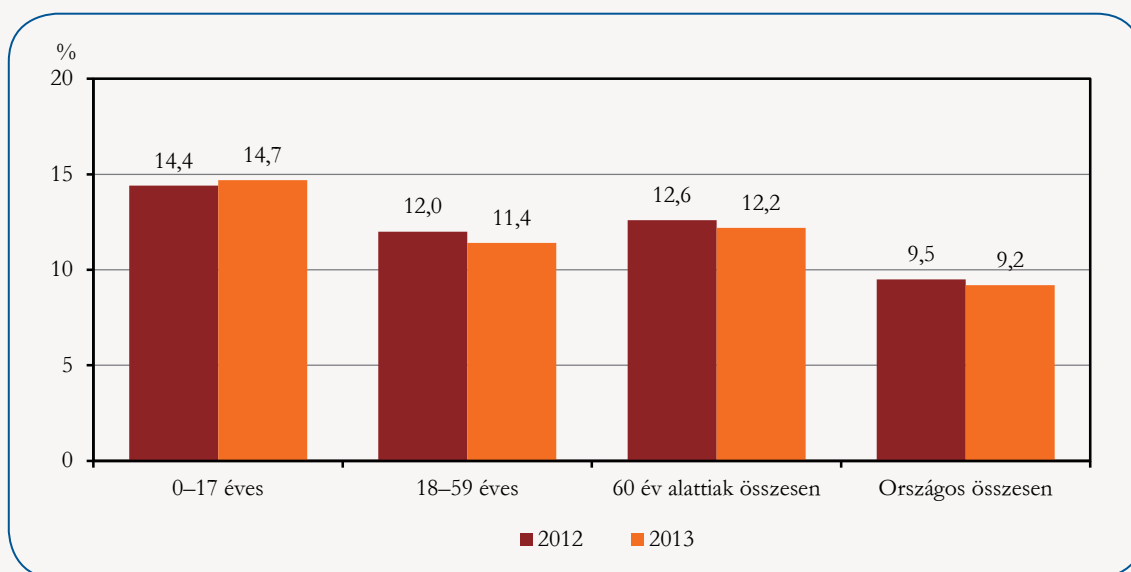
A munkaintenzitás mutató 0 és 1 közötti értéket vehet fel, ahol a 0 azt jelenti, hogy a háztartás munkaképes korú tagjai egyáltalán nem dolgoznak, az 1 pedig azt, ha mindenki teljes munkaidőben dolgozik. Egy háztartásban minél magasabb a munkaintenzitás szintje, vagyis minél magasabb óraszámokban dolgoznak az aktív korú háztartástagok, annál kisebb a szegénység vagy kirekesztődés kockázata. Azokban a háztartásokban élők tartoznak az alacsony munkaintenzitású csoportjába, amelyekben a munkaképes korú háztartástagok a megelőző évben a lehetséges munkaidejüknek legfeljebb egyötödét töltötték munkával.

Ez alapján a mutató alapján Magyarországon 2013-ban⁸⁾ a teljes népesség 9,2%-a, azaz 903 ezer ember élt **nagyon alacsony munkaintenzitású** háztartásban, ami 36 ezer fővel kevesebb a 2012. évinél.

⁸⁾ Az adatokat minden esetben a referenciaév szerint adjuk meg, ez eltér az Eurostat gyakorlatától, amely a kérdés évét veszi figyelembe.

2.8. ábra

A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya korcsoportonként

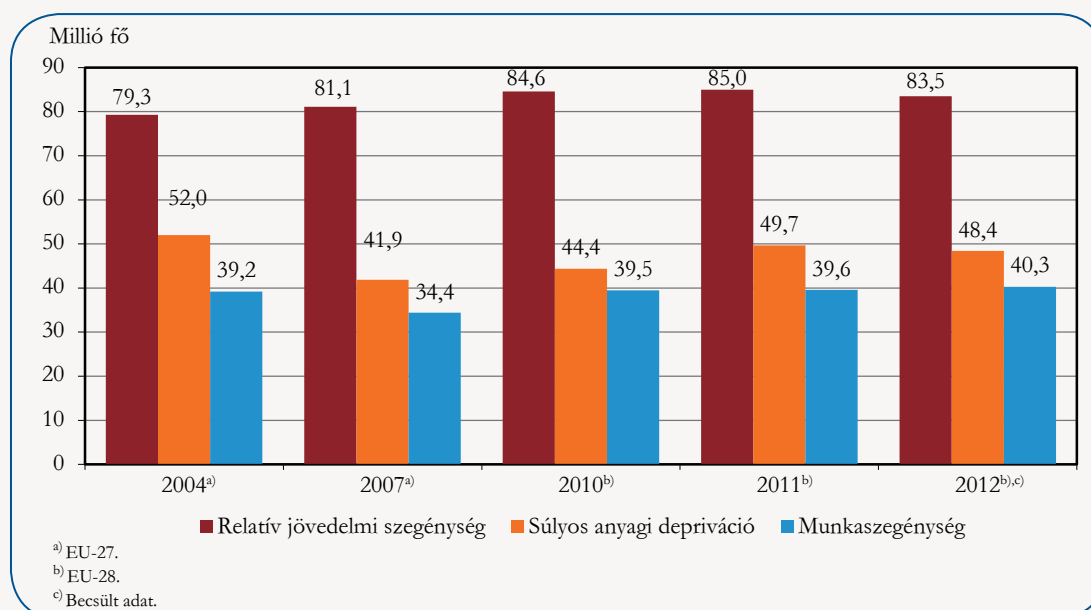
2.3. Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés az Európai Unióban

Az Európa 2020 stratégiában rögzített célkitűzés értelmében, az unióban 2020-ra 95,7 millió főre kell csökkenteni a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek számát.

Az unió 2012. évi átlagára vonatkozóan⁹⁾ az Eurostat becsült adatokat hozott nyilvánosságra, ugyanis Írország még nem publikálta a 2012. évre vonatkozó adatait. Az Európai Unió lakosságának csaknem egynegyedét (24,5%), összesen 122,6 millió embert érintett a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázata (AROE), 0,3 százalékponttal kevesebbet a 2011. évinél. A teljes népességhez viszonyítva legkevesebben Csehországban (14,6%), Hollandiában (15,9%) és Finnországban (16,0%), legnagyobb arányban pedig Bulgáriában (48,0%), Romániában (40,4%) és Görögországban (35,7%) élnek szegénységben vagy társadalmi kirekesztődésben.

2.9. ábra

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek száma az Európai Unióban

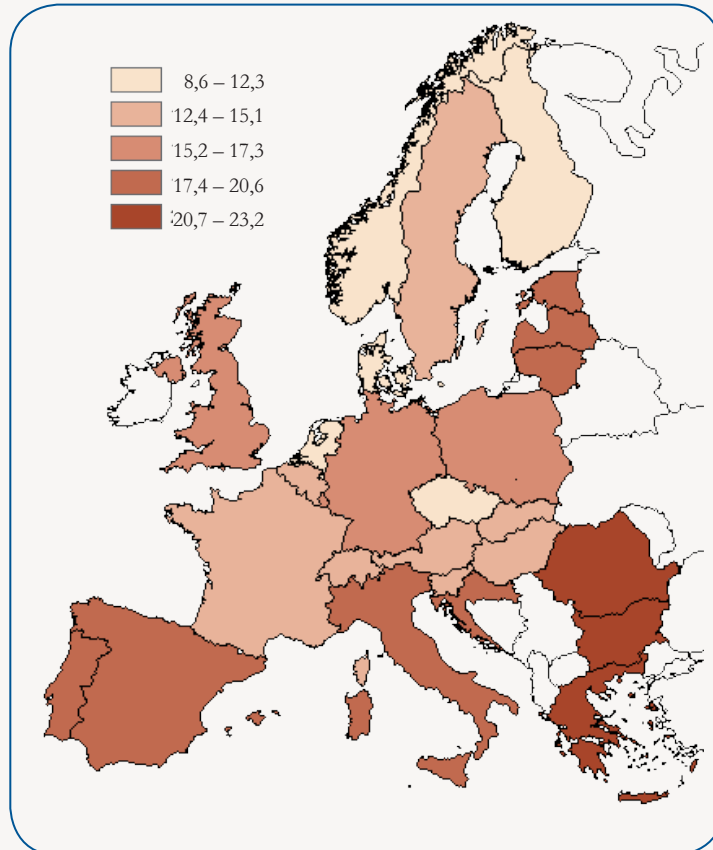
⁹⁾ Az adatokat minden esetben a referenciaév szerint adjuk meg, ez eltér az Eurostat gyakorlatától, amely a kérdés évét veszi figyelembe.

A becslések szerint a jövedelmi szegénység által érintettek aránya a teljes népességre vetítve 16,7%-ot tett ki. Az egyes országokat tekintve legmagasabb a szegények aránya Romániában (22,4%), Bulgáriában (21,0%) és Litvániában (20,6%). Az adott ország népessége arányában a legkevesebb szegény Csehországban (8,6%), Hollandiában (10,4%) és Finnországban (11,8%) élt 2012-ben.

Az egyes országok adatainak összehasonlításakor figyelembe kell venni a szegénységi mutató relatív jellegét. A szegénység más életminőséget jelent egy gazdagabb és mást egy szegényebb országban. A szegénységi küszöb értéke 2012-ben Luxemburgban volt a legmagasabb, havi 1665 euró összeggel, a legalacsonyabb pedig Romániában, havi 103 euróval. Magyarországon 2012-ben havi 226 eurót tett ki.

2.10. ábra

Relatív jövedelmi szegénységi arány az Európai Unióban, 2012

2012-ben a becslések szerint az uniós lakosság 9,6%-ának, azaz 48,4 millió embernek voltak olyan súlyos anyagi problémái, amelyek következtében nélkülözni kényszerültek alapvetőnek tekinthető javakat. Arányuk 0,3 százalékponttal csökkent a megelőző évihez képest. Az uniós népesség 39,4%-a nem tudott elutazni egy hétre nyaralni, 39,7%-a nem tudott egy nagyobb összegű váratlan kiadást fedezni. 2012-ben a súlyosan nélkülözők aránya Bulgáriában (43,0%) és Romániában (28,5%) volt a legnagyobb. A súlyosan depriváltak aránya Svédországban (1,4%) és Luxemburgban (1,8%) volt a legkisebb.

A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők száma 2012-ben az unióban 700 ezer fővel nőtt, és 40,3 millió főt tett ki.

3. A háztartások fogyasztása

A fogyasztási kiadások értékének és szerkezetének alakulása a lakosság egyik legfontosabb életszínvonal-mutatója. Az ezredforduló utáni években a fogyasztás a termelésnél gyorsabb ütemben bővült. Az egyensúly helyreállítását célzó, 2006 őszén bevezetett intézkedések hatására a fogyasztás növekedési üteme már lassult, 2007-ben a fogyasztás volumene csökkent, 2008-ban stagnált. A válság miatti megszorítások hatására 2009–2010-ben jelentősen visszaesett a háztartások fogyasztása. 2011-ben a megelőző évhez képest növekedett ugyan a nettó reáljövedelem (1,3%-kal), és ekkor fizették ki a nyugdíjpénztári reálhozamokat is, ám a gyengülő forintárfolyam összességében csak stagnáló fogyasztást eredményezett. 2012-ben felgyorsult a pénzromlás üteme (5,7%), a reáljövedelem 4,8%-kal csökkent, melynek következtében a lakosság fogyasztása reálértéken 2,4%-kal esett vissza. 2013 folyamán javultak a foglalkoztatási kilátások, rekord alacsony volt infláció és a reáljövedelem nőtt, melyek pozitívan befolyásolták a költségeiben egyre óvatosabbá váló lakosság fogyasztási szintjét.

3.1. A háztartások fogyasztásának színvonala és szerkezete

2013-ban a háztartások egy főre jutó éves, átlagos fogyasztási kiadása 833 ezer forint volt, ami folyó áron 2,1%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. Reálértéken, vagyis az éves 1,7%-os pénzromlást is figyelembe véve 2013-ban a fogyasztás alig változott (0,4%-kal nőtt).

A háztartások három legnagyobb kiadási tétele továbbra is a **lakásfenntartás és háztartási energia**, amelyre éves szinten egy főre vetítve átlagosan 201 ezer forintot költöttek. **Élelmiszer és alkoholmentes italokra** fejenként átlagosan 196 ezer, valamint **közlekedés és szállításra** fejenként átlagosan 101 ezer forintot fordítottak.

3.1. tábla

A háztartások egy főre jutó kiadásai fogyasztási főcsoportok szerint

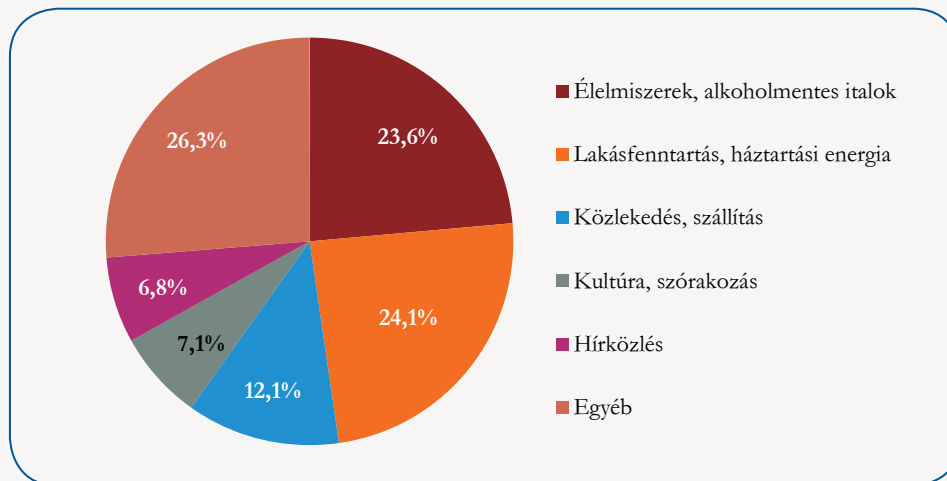
Fogyasztási főcsoportok	2012	2013	Változás a megelőző évi százalékában		Árindex, % 2013/2012
	forint		folyó áron	2012. évi áron ^{a)}	
Élelmiszerek és alkoholmentes italok	187 776	196 456	104,6	101,9	102,7
Szeszes italok, dohányárúk	25 240	25 921	102,7	91,4	112,4
Ruházat és lábbeli	31 273	31 491	100,7	101,1	99,6
Lakásfenntartás és háztartási energia	207 040	200 809	97,0	102,4	94,7
Lakberendezés, háztartásvitel	29 903	30 365	101,5	100,6	100,9
Egészségügy	39 552	40 210	101,7	98,3	103,4
Közlekedés	96 809	101 204	104,5	104,6	99,9
Hírközlés	52 924	56 641	107,0	104,9	102,0
Kultúra, szórakozás	59 832	59 028	98,7	98,0	100,7
Oktatás	6 359	6 982	109,8	106,6	103,0
Vendéglátás, szálláshely-szolgáltatás	28 384	29 837	105,1	102,0	103,1
Egyéb termékek és szolgáltatások	50 815	54 108	106,5	98,7	107,9
Mindösszesen	815 907	833 053	102,1	100,4	101,7

^{a)} Az egyes főcsoportok árindexével számolva.

A **háztartások kiadási szerkezete** csak kismértékben változott. A legnagyobb kiadási tételt kitevő lakásfenntartási kiadások aránya az összkiadáson belül 1,3 százalékponttal mérséklődött 2012-höz képest a rezsikiadások csökkenése miatt. Kismértékben nőtt az élelmiszer-kiadások, valamint a közlekedési kiadások aránya az összes kiadáson belül. E hármat soroljuk az alapvető megélhetési kiadások közé, amelyekre összesen a magyar háztartások a teljes éves kiadásuk 59,8%-át költötték 2013-ban.

3.1. ábra

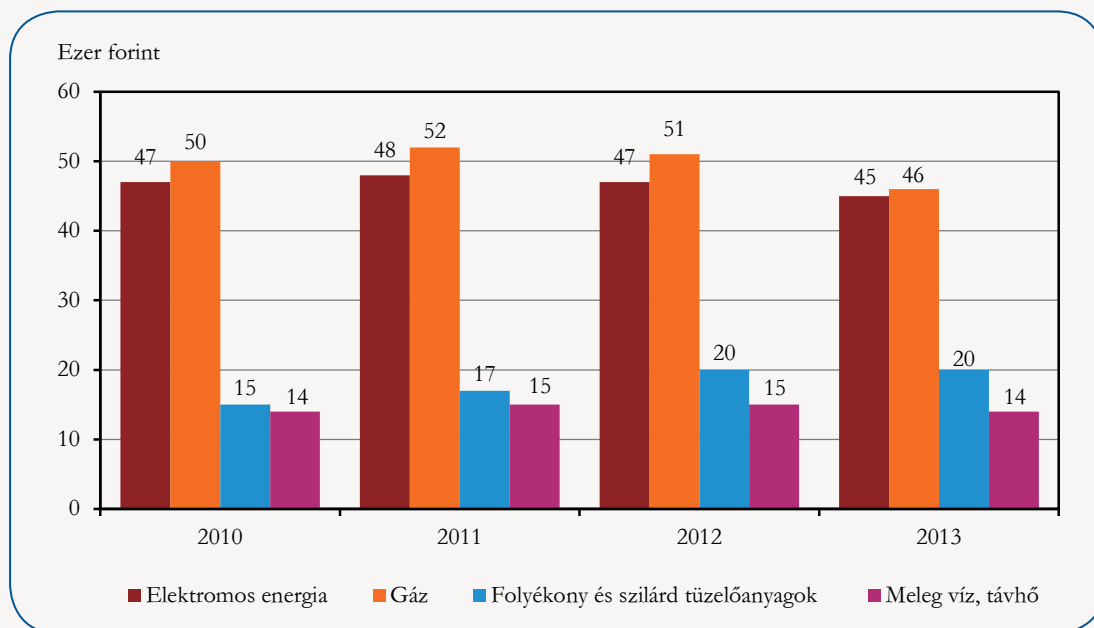
Az összkiadások megoszlása fogyasztási főcsoportok szerint, 2013

A legnagyobb kiadási főcsoport a **lakásfenntartás és háztartási energia**. A 2013-as, fejenkénti éves átlagos 201 ezer forint összegű kiadás folyó áron 3%-kal volt alacsonyabb, mint az egy évvel korábbi. A háztartási energiakiadáson belül egy főre vetítve átlagosan gázra 51, elektromos energiára 47, meleg vízre és távhőre 15, vízellátásra pedig 14 ezer forintot költöttek 2013-ban. Az év folyamán az energiahordozók és fűtőanyagok ára átlagosan 8,5%-kal csökkent, legnagyobb mértékben (11,4%-kal) a melegvíz- és távhőszolgáltatásé.

3.2. ábra

A háztartások egy főre jutó éves energiakiadásainak alakulása

Élelmiszere és alkoholmentes italokra 2013-ban egy főre vetítve átlagosan 196 ezer forintot költött a lakosság, ami reálértéken 1,9%-kal volt magasabb, mint a megelőző évi. Minimálisan, 0,6 százalékponttal nőtt az élelmiszere fordított kiadások aránya az összkiadáson belül.

Alapvetően nem változott a különböző főbb élelmiszercsoportok megoszlása az összes élelmiszer-kiadáson belül: cereáliákra és tejtermékekre egyaránt 15, húsféleségre 28, gyümölcsre 6, zöldségre pedig 10%-ot fordítottak a háztartások.

Az élelmiszerek ára átlagosan 2,9%-kal nőtt 2013-ban. Az átlagot jóval meghaladóan, 12,9%-kal emelkedett a zöldségfélék átlagára, azon belül is a burgonya éves fogyasztói átlagára 60%-kal haladta meg a 2012. évit, amivel összefüggésben a fejenkénti átlagos éves fogyasztás 2,3 kg-mal visszaesett. A tojás ára viszont többéves növekedést követően átlagosan 10%-kal csökkent, ami hozzájárult a fogyasztás növekedéséhez.

3.2. tábla

Az egy főre jutó élelmiszer-fogyasztás éves mennyisége

Megnevezés	2012	2013
Cereáliák, kg	79,3	80,1
ebből: kenyér, kg	39,4	39,9
Húsfélék, kg	50,8	51,6
Tojás, db	128	135
Tej, l	50,5	47,0
Olaj és zsiradék, kg	15,7	16,0
Gyümölcs, kg	37,5	38,2
ebből: alma, kg	9,9	9,4
Burgonya, kg	29,1	26,8
Zöldség (burgonyán kívül), kg	47,9	46,8
Cukor, kg	12,0	14,0

A harmadik legnagyobb kiadási tétel a **közlekedés és szállítás**, amire egy főre vetítve átlagosan 101 ezer forintot költöttek a háztartások. E tétel az összefogyasztás 12,1%-át tette ki 2013-ban. A kiadások közel 44,7%-át üzemanyag-vásárlásra fordították, egy főre vetítve átlagosan évi 45 ezer forintot. Az elmúlt évek tendenciájához hasonlóan tovább nőtt a kötöttpályás közlekedésre fordított kiadások nagysága, összehasonlítva áron a növekedés 13,8%-os. Ezzel szemben a közúti személyszállítási kiadások reálértéken 2,1%-kal elmaradtak a 2012. évitől.

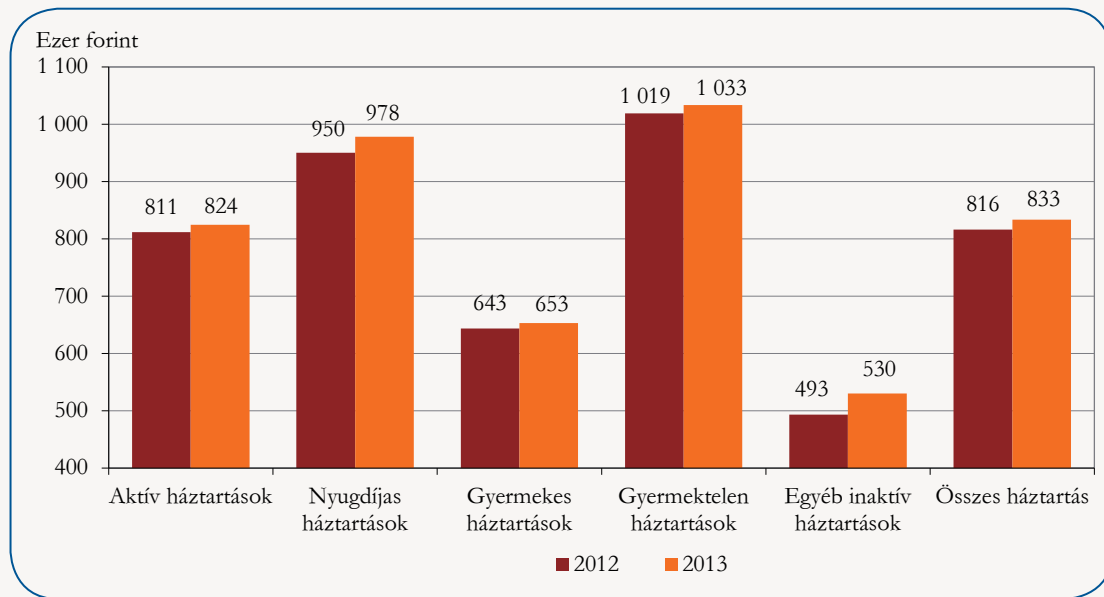
3.2. Fogyasztási kiadások a különböző társadalmi csoportokban

A fogyasztás összetétele, és annak nagysága a társadalom különböző csoportjaiban egymástól eltér, a különböző társadalmi-demográfiai jellemzők hatása azonban nem azonos. Legmarkánsabban a jövedelmi helyzet függ össze a fogyasztással: 2013-ban a legalsó jövedelmi ötödbe tartozó háztartásokban élők éves átlagos egy főre jutó fogyasztása 449 996 forint volt, a legfelső ötödben élőkénak háromszorosa. A jövedelemhez hasonlóan a fogyasztást erősen befolyásolja a gazdasági aktivitás is. Míg az aktív háztartásokban élők az átlag körül fogyasztottak és egy főre jutó kiadásuk 824 103 forint volt, addig az egyéb inaktívaké¹⁰⁾ ennek mindössze 64%-át tette ki. A gyermekszám is jelentősen befolyásolja a háztartás kiadásainak egy főre jutó értékét, míg a gyermeket nevelő családok átlagos kiadása 652 647 forint volt, addig a gyermekteleneké ennek másfélszerese. Mindezekon túlmenően a háztartásfő iskolai végzettsége, kora, a településtípus (vidék–főváros dimenzió), valamint a háztartás taglétszáma is számottevően hatott a fogyasztás volumenére.

¹⁰⁾ Olyan háztartások, amelyekben nincs egyetlen aktív kereső, illetve nyugdíjas személy sem.

3.3 ábra

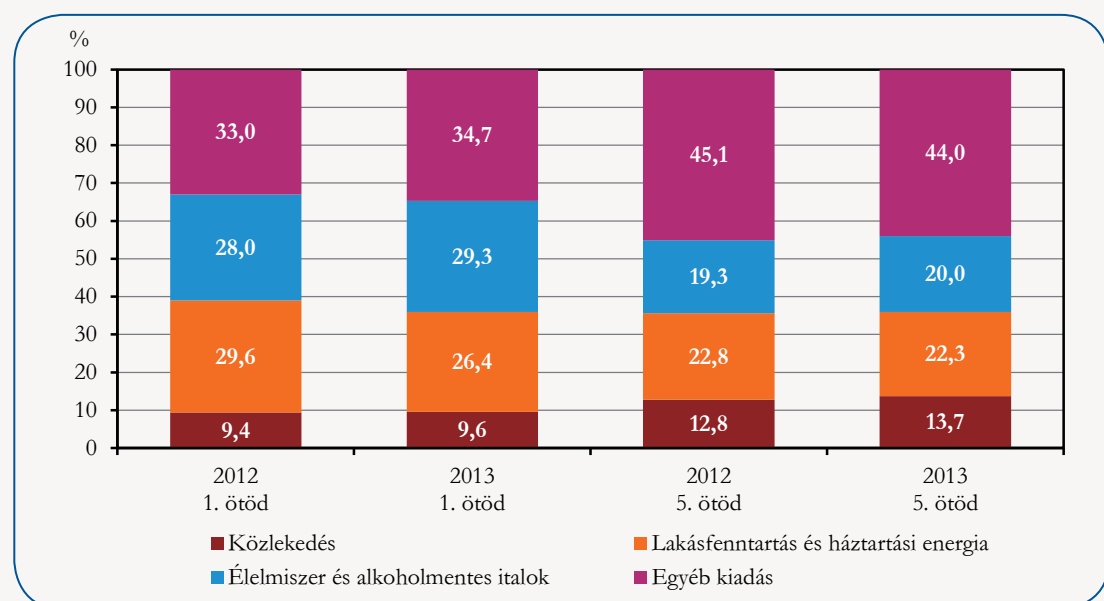
A különböző típusú háztartások egy főre jutó éves átlagos fogyasztása folyó áron

A fogyasztás színvonalát és szerkezetét elsődlegesen a háztartás jövedelmi helyzete határozza meg. Az éves összes fogyasztást tekintve a legszegényebbek kiadásai az országos átlag 65%-át tették ki, a legfelső ötödben élők viszont 1,6-szorosát költötték az átlagnak. 2012-höz képest a legfelső ötödbe tartozó háztartások fogyasztási kiadása (1,7%-os infláció mellett) reálértéken 2,8%-kal csökkent, míg a legalsó jövedelmi ötödben élők az átlagost jóval meghaladóan, 5%-kal nőtt. 2013-ban a megelőző évhez viszonyítva a legszegényebb réteg – csökkenő energiaárak mellett – folyó áron közel 6 ezer forinttal kevesebbet, reálértéken pedig a megelőző évihez hasonlóan költött lakásfenntartásra és energiára. Élelmiszerre 8,9, közlekedésre 13,7%-kal költöttek többet reálértéken. A fogyasztás növekedése mellett a 2012. évihez képest szinte minden réteg fogyasztási szerkezete némileg javult, mert csökkent a létfenntartási kiadások (élelmiszer és lakásfenntartás) súlya az összfogyasztáson belül.

3.4 ábra

Az egy főre jutó éves átlagos kiadás szerkezete az alsó és a felső jövedelmi ötödben

A legalsó **jövedelmi ötödökbe** tartozóknál az élelmiszerre és lakásfenntartásra fordított kiadások együttes aránya az összes kiadásból közel 2 százalékponttal volt kevesebb, mint a megelőző évben. Ezzel kissé csökkent az alapvető kiadások arányában mutatkozó különbség a két szélső réteg között, de még mindig jelentős maradt. Mint ismeretes, minél szegényebb egy háztartás, annál nagyobb arányú fogyasztásának szerkezetében az élelmiszerre és lakásfenntartásra fordított ráfordítás, és annál kevesebb szabadon elkölthető jövedelem áll ezek kiegyenlítése után a rendelkezésre. Az életszínvonalbeli jelentős különbséget a két szélső jövedelmi ötöd között mutatja, hogy a legalsó ötödben a fogyasztási kiadások 56%-át tették ki az alapvető szükségletekre fordított összegek (élelmiszerkiadások és háztartási energia) az összes kiadásnak, míg a legfelső ötödben ennél 14 százalékponttal kevesebbet. Az energiára fordított kiadások csökkenése következtében felszabaduló jövedelem az alacsonyabb jövedelmi kategóriákban élőkénél némi fogyasztásnövekedést generált a többi kiadási főcsoportban. Ezt a pozitív elmozdulást mutatja, hogy a legalsó ötödben reálértéken egyaránt 15%-ot meghaladóan költhettek többet kultúrára és ruházkodásra a 2012. évbenél.

A **nyugdíjas háztartások** aránya az összes háztartáson belül 30,6% volt 2013-ban. Egy főre jutó személyes célú kiadásuk 978 ezer forintot tett ki, ami folyó áron 28 ezer forinttal, reálértéken 1,2%-kal haladta meg az egy évvel korábbit. E háztartástípusban élők fogyasztási kiadásai évről évre meghaladják az országos átlagét, 2013-ban 17,4%-kal, ami elsősorban azzal függ össze, hogy a nyugdíj biztos és értékálló jövedelem.

A nyugdíjasok fogyasztási szerkezetét jellemző számos sajátosság főként abban nyilvánul meg, hogy az élelmiszerek, a háztartási energia, valamint a gyógyszerek az átlagosnál magasabb arányt képviselnek kiadásaikban. 2013-ban az országos átlagot 4,9 százalékponttal meghaladta az élelmiszerre és lakásfenntartásra fordított kiadások aránya, amiben szerepet játszott, hogy háztartásaikban az átlagosnál többnyire kevesebb személy, gyakran mindössze egy fő él. Az életkor sajátosságaiból adódóan egészségügyi kiadásai az átlagos közel két és félszerese, 78 ezer forint volt, melyből a gyógyszerekre fordítottak aránya kétszerese volt az országos átlagnak. Az átlagosnál 14%-kal kevesebbet költöttek közlekedésre, elsősorban a számukra biztosított ingyenes, illetve kedvezményes tömegközlekedés miatt, valamint azért, mert körükben alacsonyabb a gépkocsit használók száma.

A fogyasztás mértékére az igazán drasztikus negatív hatást az állandó jövedelem hiánya gyakorolja. 2013-ban közel 264 ezer olyan háztartás volt, amelyeknek sem dolgozó, sem pedig nyugdíjas tagja nem volt. Ezekben az ún. **egyéb inaktív háztartásokban** az egy főre jutó éves átlagos kiadás 530 ezer forintot tett ki, ami az átlag 64%-a. Az egyéb inaktív kiadásai között jövedelmi ötödként nagy a szóródás, a felső és alsó jövedelmi ötöd kiadásának hányadosa 4,2.

A kiadások legnagyobb szeletét, 31,2%-át az egyéb inaktív háztartásokban is a lakásfenntartásra és energiára költötték, ami 8 százalékponttal kisebb az országos átlagnál. A lakásfenntartási kiadások közül egyedül a lakbérkiadásuk haladja meg – kétszeresen – az átlagost, aminek oka, hogy több mint kétötödük bérlakásban él.

E háztartástípus 141 ezer forintos egy főre jutó éves átlagos élelmiszer-kiadása az összes költség 26,7%-a volt, azonban a legalsó jövedelmi ötödben meghaladta a 31%-ot. Az egyéb inaktív háztartásokban élők csak a legalapvetőbb élelmiszerekből, kenyérből, állati eredetű zsiradékból, szárazhüvelyesekből, burgonyából és vöröshagymából fogyasztottak az átlagnál többet.

3.4. tábla

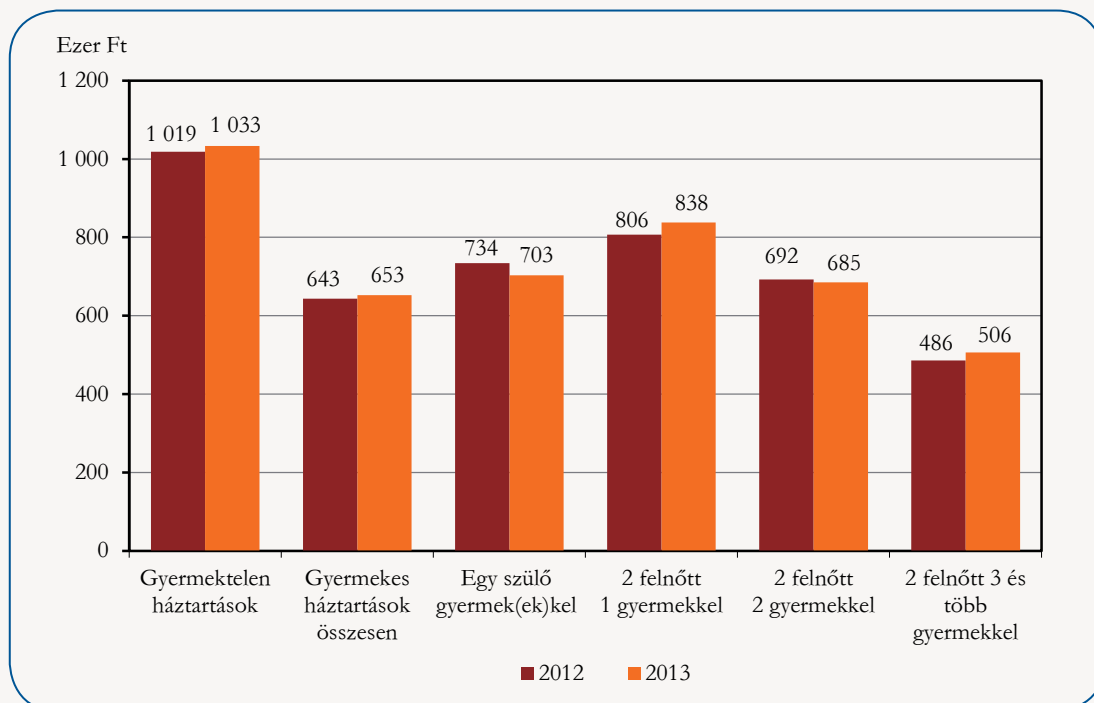
Egyes élelmiszerek egy főre jutó éves mennyiségei az egyéb inaktív háztartásokban, 2013

Megnevezés	Egyéb inaktív háztartások			Ország összesen
	1. ötöd	5. ötöd	összesen	
Kenyér, kg	50,8	41,8	50,9	39,9
Péksütemény, kg	5,2	19,6	6,1	10,0
Húsfélék, kg	42,0	56,7	45,0	51,6
Állati zsiradék, kg	3,1	1,7	3,4	3,1
Tojás, db	94	195	110	135
Tej, liter	35,7	68,8	39,3	47,0
Gyümölcs, kg	13,7	71,0	20,3	38,2
Zöldség, kg	32,0	65,6	37,9	46,8
Burgonya, kg	26,0	31,6	28,1	26,8

A fogyasztás színvonalát és szerkezetét tekintve a **gyermekes és a gyermektelen háztartások** között is nagyok a különbségek. Magyarországon 2013-ban a háztartások 34,3%-a nevelt gyermeket. Háztartásaik egy főre jutó átlagos éves fogyasztása 653 ezer forint volt, ami folyó áron 1,5%-kal magasabb, reálértéken közel azonos a megelőző évvel. Mivel a gyermekes háztartások átlagos taglétszáma meghaladta az országos átlagot, egy főre jutó kiadásuk többnyire alacsonyabbak, különösen olyan kiadási tételeknél, mint a lakásfenntartás, melynek nagysága nem követi arányosan a taglétszám növekedését. Ezért egy főre jutó háztartási energiára fordított kiadásuk közel háromnegyede volt az átlagosnak, ugyanakkor az átlagnál többet fizettek méteráruért és ruhajavításra is. Lábbelire fordított kiadásuk közel megegyeznek az átlagossal, ami egyben azt is jelenti, hogy a gyermekcipők vásárlása kényszerűen háttérbe szorítja a szülők cipőszükségletének kielégítését. A gyermekes háztartások közül a három- és annál több gyermeket nevelő családok, valamint az egyszülős háztartások lemaradása továbbra is jelentős, esetükben az éves fogyasztás az országos átlag mindössze három-, illetve négyötödét tette ki.

3.5. ábra

A háztartások egy főre jutó éves átlagos fogyasztási kiadásai folyó áron, a gyermekek száma szerint

A gyermekesekkel szemben a gyermektelen háztartások az átlagnál magasabb életszínvonalon élnek. Egy főre jutó személyes célú kiadásuk összege 2013-ban 1033 ezer forint volt, ez 24%-kal haladta meg az országos átlagot. Jólal többet költöttek lakásuk fenntartására (61 ezer forinttal), a háztartásban fogyasztott élelmiszer-kiadásuk pedig 46 ezer forinttal volt magasabb. Gyakrabban járhattak étterembe, és háztartásaikban élők többet telefonálhattak az átlagosnál, erre utal, hogy kereskedelmi vendéglátási kiadásuk harmadával, telefonszámlájuk pedig másfélszeresével volt több az országos átlagnál.

3.3. Fogyasztási kiadások régióként és településtípusonként

A magyar lakosság fogyasztása régióként jelentős különbségeket mutat. 2013-ban a háztartások egy főre jutó éves összkiadása legnagyobb mértékben (15,1%-kal) Közép-Magyarországon haladta meg az országos átlagot. A régió belül Budapest kiemelkedő fogyasztást mutatott, ahol személyes célú kiadásra, fejenként 1 110 ezer forintot fordítottak, egyharmadával többet az országos átlagnál. A fogyasztásnak e magas szintje elsősorban az átlag feletti jövedelem és árszínvonal következménye. Ugyan a fogyasztás szintje

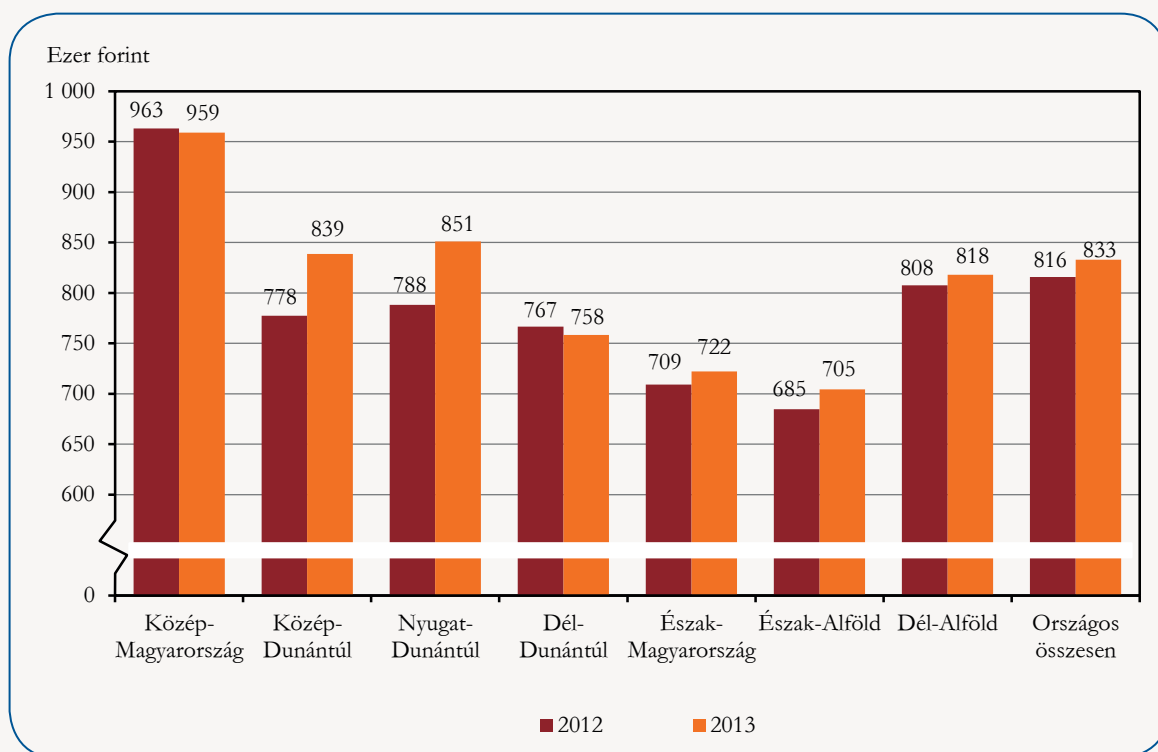
messze felülmúlja az ország többi részén mért szintet, dinamikájában mégis stagnálást jelent a megelőző évihez képest. Ezzel szemben Közép- és Nyugat-Dunántúlon a lakosság kiadási szintje 8%-kal növekedett. A mutató az Észak-Alföldön a legkedvezőtlenebb, ahol az egy főre jutó összes kiadás az országos átlag 85%-át tette ki.

A fogyasztás abban a tekintetben is jelentős régiós különbségeket mutat, hogy az egyes kiadási főcsoportok mekkora súlyt képviselnek az összkiadásban. Költsései között a háztartásban elfogyasztott élelmiszer Közép-Magyarország lakosainál képviselte a legkisebb arányt (kiadások egyötödét), a legmagasabb (27%-ot is meghaladó) arányt pedig Dél-Dunántúlon mértük. A többi régióban kiadásaik 23,6–26,9%-át költötték élelmiszerre és alkoholmentes italokra a családok.

Lakásfenntartásra és háztartási energiára – a Közép-Magyarországon élő háztartások kivételével – valamennyi régióban az országos átlag alatt költöttek. Az egyes régiókban az egy főre jutó éves lakásfenntartási kiadás 169 ezer és 287 ezer forint között szóródott. A rezsi-sökkentés igazi nyertesei vidéken élnek, ugyanis Dél-Dunántúlon, az Alföldön és Észak-Magyarországon 5–6 százalékponttal a megelőző évhez képest legnagyobb mértékben, egytizedével estek vissza a lakásfenntartásra fordított kiadások.

3.6. ábra

Az egy főre jutó éves átlagos fogyasztás folyó áron, régióként

4. A szubjektív jóllét összefüggése az egyén társadalmi, gazdasági jellemzőivel

A szubjektív jóllét mutatói az egyén megélt életminőségét, az életére, valamint annak meghatározó területeire vonatkozó elégedettségét, egyéni értékelését mérik társadalomstatisztikai módszerekkel. A szubjektív jelző arra hívja fel a figyelmet, hogy az indikátorok az egyén személyiségében rejlő, belső állapotára vonatkoznak, és annak kinyilatkoztatott értékelését számszerűsítik, szemben az anyagi jólétet leíró mutatókkal, amelyek az egyén életkörülményeinek tényszerű jellemzőit mutatják. A szubjektív jóllét vizsgálatakor az egyén megélt életminőségére koncentrálunk, az egyén mentális egészségét, jellemző érzelmi állapotait, életelégedettségét mérjük kvantitatív, önbevallásos adatfelvétellel. Az OECD definíciója szerint **a szubjektív jóllét az embereknek a velük történt eseményekkel, a testükkel, a gondolataikkal és az életkörülményeikkel, összességében az életükkel kapcsolatos különböző értékelések gyűjtőfogalma.**

A szubjektív jóllét kulcsváltozója az étellel való elégedettség, valamint a jellemző érzelmi állapotok, melyek segítségével az egyén mentális közérzetéről szerezhetünk információkat. A szubjektív jólléten belül az elégedettségre vonatkozó változók között szerepelnek a munkára, a munkába járás körülményeire, a lakásra, az anyagi helyzetre, az egészségre, a személyes kapcsolatokra és a lakókörnyezetre vonatkozó értékelések is.

Az egyén szubjektív jóllétét, életelégedettségét az életének, életkörülményeinek objektív tényezői is befolyásolják. Az egyén állapotára vonatkozó jellemzők között vannak nem, vagy csak nehezen változtathatók is. Az objektív változók legszűkebb csoportját az egyén neme, életkora, iskolai végzettsége, családi állapota és foglalkozása alkotja. Az egyén életkörülményeit leíró csoportba tartozó objektív változók közé a jövedelemre, lakhatási körülményekre, az elérhető közlekedés minőségére vonatkozó objektív mutatókat sorolhatjuk. Az egyén környezetbe való beágyazottsága miatt a tágabb társadalmi, gazdasági környezet hatása is számottevő. Ennek legfontosabb mutatói az egyén lakhelyének területi, regionális és településtípus szerinti besorolása. Az egyén életminőségét befolyásoló tényezőknek ezek, a tágan értelmezett környezeti mutatók adják a harmadik csoportját.

4.1. Mérés nagymintás adatfelvétellel

A jóllét, azon belül is a szubjektív jóllét mérésével kapcsolatban a 2009-ben megjelent Stiglitz–Sen–Fitoussi-jelentés javaslatokat fogalmazott meg a statisztikai hivatalok számára. Emellett az Európai Unió „GDP and beyond” előirányzata szintén előtérbe helyezte a társadalom „rejtett közérzetére” vonatkozó mutatók vizsgálatát. Az új kihívásoknak eleget téve az Eurostat a 2013-as, minden tagállamra kötelező EU-SILC adatfelvételébe beépített az egyének szubjektív jóllétére vonatkozó, 23 kérdésből álló modult. A kérdőívre a 16 éves vagy idősebb lakosok válaszoltak. Magyarországon a válaszadók, azaz a megvalósult minta elemszáma 17 412 fő volt. Ehhez hasonló mintamérettel hazánkban eddig nem történt adatfelvétel e témában.

A kérdések az étellel, a jövedelmi helyzettel, a munkával, a személyes kapcsolatokkal, a lakókörnyezettel való elégedettség mellett az egyén önbecsülésére, társadalmi hasznosságérzetére, mentális egészségére, az egyén személyes és társadalmi beágyazottságára is kiterjedtek. Az adatgyűjtésben fontos a válaszadók véleményének minél pontosabb megragadása, ennek megfelelően a válaszlehetőségek árnyaltak és differenciáltak voltak. A kérdésekre általában 11-fokú (0–10) skálán lehetett válaszolni.

A továbbiakban két kiemelt változó, az étellel való elégedettség, valamint az anyagi helyzettel való elégedettség eredményeit mutatjuk be a 16 éves vagy idősebb magyar lakosságra vonatkozóan, az egyén demográfiai háttérváltozói, illetve az egyén közvetlen életkörülményeire vonatkozó objektív tényezők – jövedelmi helyzet, szegénységi kockázat – figyelembevételével. Az egyén állapotára vonatkozó demográfiai változók közül az egyén neme és életkora szerinti különbségek bemutatása után a jövedelmi és anyagi helyzet függvényében vizsgáljuk a szubjektív jóllét két kiemelt változóját.

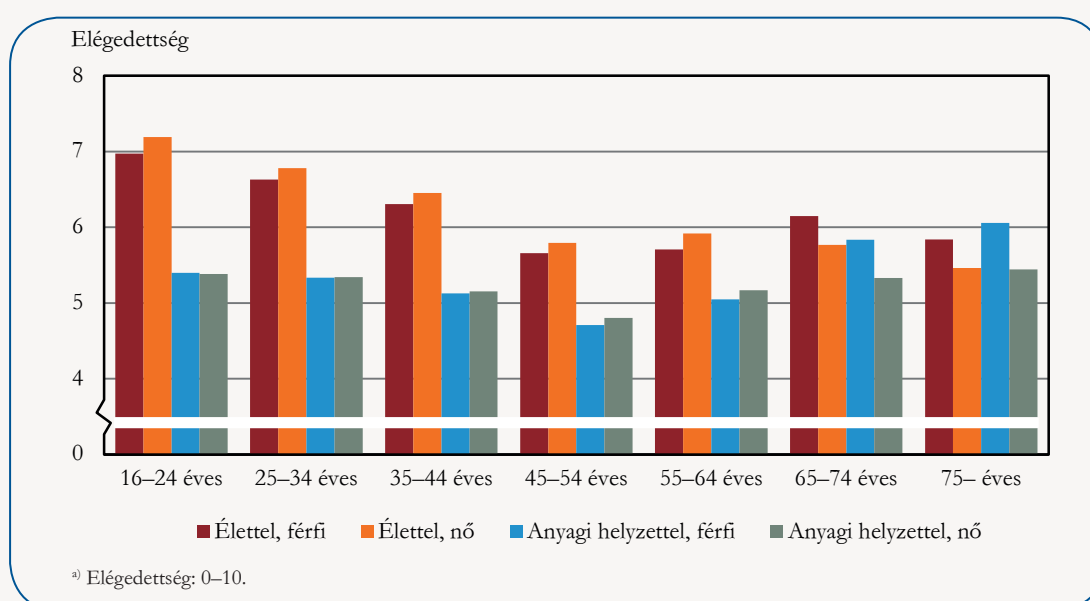
4.2. Az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettség

4.2.1. Demográfiai különbségek

Az **étellel való általános elégedettségre** vonatkozó kérdés a szubjektív jóllét vizsgálatának kulcsváltozója, melynek eredményei egyszerűen magyarázhatók és könnyen érthetők. A megkérdezettek 0–10-es skálán értékelték, hogy összességében mennyire elégedettek az életükkel (0 = egyáltalán nem elégedett, 10 = teljesen elégedett). A válaszok átlagértéke a felnőtt lakosságra 6,15 pont volt. A megkérdezettek közel egyharmada (31%) nagyon elégedett az életével (8, 9, vagy 10 válaszértéket adó), míg 6,2%-uk nagyon elégedetlen (0, 1 vagy 2 válaszértéket adó) volt.

4.1. ábra

Az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettség^{a)} átlagértékei nemek és korcsoportok szerint, 2013

Az **anyagi helyzetre vonatkozó elégedettség** átlagértéke lényegesen alacsonyabb értéket mutatott, 5,21 pont a 0–10 skálán. A kérdésre adott válaszok eloszlása is erőteljesen balra tolódott. A skála felső három értékével (8, 9 vagy 10 válaszérték) a felnőtt lakosság 18,7%-a jellemezte az anyagi helyzetével való elégedettségét. Közel ugyanilyen arányban (14,8%) voltak azok, akik nagyon elégedetlenek (0, 1 vagy 2 válaszértéket adók) anyagi helyzetükkel. Az étellel való elégedettség a fiatal felnőttek körében volt a legmagasabb, ami a 45–54 éves korcsoportig az életkor előrehaladtával jelentősen csökkent. Minden második (49%) 16–24 év közötti magyar fiatal arról számolt be, hogy nagyon elégedett az életével. Az életükkel nagyon elégedettek aránya az idősebb generációkban folyamatosan csökkent, a legidősebb korcsoportban 19% volt. A 16–64 évesek körében átlagosan a nők elégedettebbek az életükkel, ez időskorban megfordul, és a 65 évesek és idősebbek körében már a férfiak az elégedettebbek.

Az anyagi helyzetre vonatkozóan szembetűnő a középkorú, 35–64 éves korosztály alacsony elégedettsége. Az anyagi helyzetükkel nagyon elégedettek aránya a két szélső korcsoport kivételével nem érte el a 20%-ot. Ezzel szemben a 45–54 évesek közül minden ötödik (20%) megkérdezett nagyon elégedetlen volt az anyagi helyzetével. Míg a fiatalabb generációk esetén a magasabb elégedettség mellett nincsenek különbségek a nemek között, addig a 64 évnél idősebbek esetén a férfiak lényegesen elégedettebbek anyagi helyzetükkel, mint a nők.

A magyar lakosság szinte minden korcsoportjára igaz, hogy az étellel való elégedettség átlagértéke magasabb az anyagi helyzettel való elégedettségénél. Kivétel a legidősebb, 75 év feletti korosztály, körükben az anyagi helyzettel való elégedettség meghaladja az étellel való elégedettséget. A két változó közötti különbség a fiatal felnőttek esetén a legnagyobb. A fiatalabb korosztályok esetén az anyagi helyzettel való alacsonyabb

elégedettség nem befolyásolja jelentősen az étellel való elégedettséget. Ezzel szemben az idősebb generációk esetén az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettség értékei közelítenek egymáshoz, az életkor előrehaladtával az anyagi helyzettel való elégedettség nő, míg az étellel való elégedettség átlagértékei csökkennek.

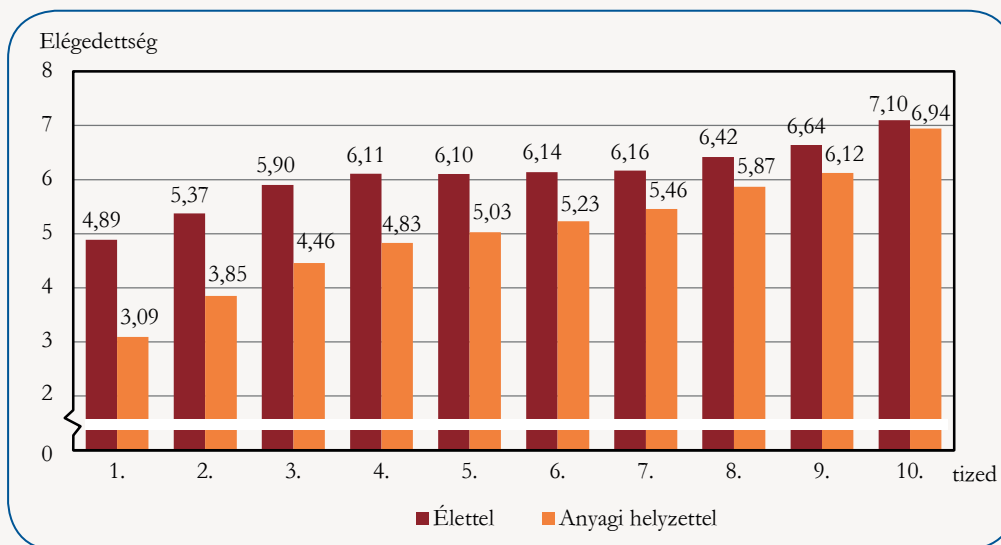
4.2.2. Jövedelmi helyzet szerinti különbségek

Az anyagi javakra a jóllét egyik valószínűségi feltételeként tekinthetünk. Ezt támasztják alá a jövedelmi helyzet és az étellel, illetve anyagi helyzettel való elégedettség összefüggésének vizsgálati eredményei. A 4.2. ábra jövedelmi tizedek szerint ábrázolja az egyének étellel és anyagi helyzettel való elégedettségét. Az étellel való elégedettség átlagértékei a két szélső tartományban utal erőteljes összefüggésre a jövedelmi helyzet és az elégedettség között. Az igen rossz anyagi körülmények között élők esetén meredeken visszaesik az étellel való elégedettség, valamint az átlagosnál magasabb jövedelmi helyzet mellett emelkedik a legmagasabbra. A 3–7. jövedelmi tizedekre jellemző átlagértékek között nincs jelentős különbség, azaz a társadalom jövedelmi szempontból középső 50%-a esetén nincs szignifikáns kapcsolat a szubjektív jóllét fő változója és a jövedelmi helyzet között.

Az anyagi helyzettel való elégedettség mértéke a legalsó jövedelmi tized igen alacsony, 3,09 pontos átlagértékétől indulva erőteljesen és folyamatosan növekszik minden következő tized esetén. Bár az anyagi helyzettel való elégedettség átlagértékei minden jövedelmi tizedben az étellel való elégedettség értékei alatt maradnak, a felsőbb jövedelmi csoportok esetén a két változó közötti eltérés csökken. Az anyagi helyzettel és az étellel való elégedettség hasonló, de az anyagi helyzettel való elégedettségnek erősebb az összefüggése a jövedelmi helyzettel, mint az étellel való elégedettség változójának.

4.2. ábra

Az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettség jövedelmi tizedek szerint, 2013

A társadalomban jelen lévő jövedelmi egyenlőtlenségek analógiájára vizsgáltuk az alsó és a felső jövedelmi ötödbe tartozó 16 év feletti magyar lakosok étellel és anyagi helyzettel való elégedettségének viszonyát. A jövedelem szerinti alsó ötödbe tartozók étellel való elégedettségének átlagértéke 3,49, a felső ötödbe tartozóké 6,87 pont. A két csoport elégedettségének aránya 1,33, azaz a felnőtt lakosság legjobban kereső ötöde bár elégedettebb az életével, mint a legkevesebb jövedelemből élők, de elégedettségük nagyságrendileg nem különbözik. Ez azt jelenti, hogy bár a jövedelemre vonatkozó elemzések azt mutatják, hogy a felső ötödhöz tartozók jövedelme átlagosan négyszerese az alsó ötödben jellemző jövedelmeknek, az étellel való elégedettségben ezek a különbségek lényegesen kisebbek.

Az anyagi helyzet szubjektív megítélése erősen függ a jövedelmi helyzettől, de az elégedettség mértéke az objektív mutatókkal nem arányos. Ezt támasztja alá, hogy a két szélső jövedelmi ötöd elégedettségének aránya 1,87. Bár a felső ötödbe tartozók átlagosan négyszer akkora jövedelemmel rendelkeznek, mint az alsó ötödbe tartozók, az anyagi helyzetükkel nem négyszer, de még kétszer sem olyan elégedettek.

4.2.3. Szegénységi mutatók szerinti különbségek

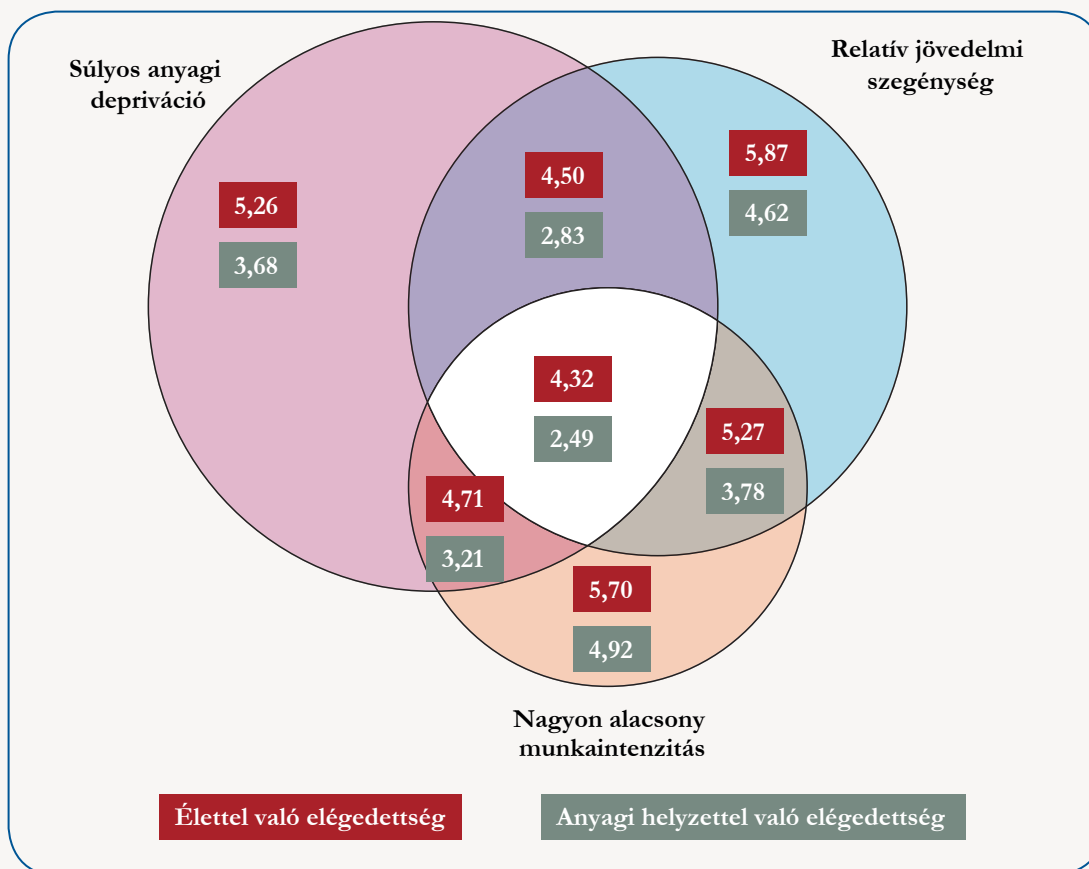
A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázata az Európai Unió kiemelt, az EU 2020 célok teljesülésének monitorozására kidolgozott komplex indikátora. Amint a 2. fejezetben már említettük, meghatározása három mutató – a relatív jövedelmi szegénység, a súlyos anyagi depriváció és a nagyon alacsony munkaintenzitás – kombinációján alapul. A következőkben e változók szerint mutatjuk be az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettséget a felnőtt lakosság körében.

A relatív jövedelmi szegények esetén az étellel való elégedettség átlagértéke 4,86, a súlyosan depriváltak 4,94, a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők pedig átlagosan 4,89 pontra értékelték az étellel való elégedettségüket. A teljes felnőtt lakosságra jellemző 6,15 átlagértékhez viszonyítva tehát mindhárom szegénységi kockázat jelentősen csökkenti az étellel való elégedettséget. Az anyagi helyzettel való elégedettség esetén még nagyobbak a különbségek a vizsgált csoportok átlagértékei és a teljes felnőtt lakosság (5,21) átlagértéke között. A jövedelmi szegények átlagosan 3,27 ponttal fejezték ki az anyagi helyzetükkel való elégedetlenségüket, a súlyosan depriváltak átlagértéke 3,31, míg a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élőké 3,47.

A vizsgált szegénységi mutatókban érintettek elégedettsége bár egymáshoz hasonló átlagértékeket mutat, a különböző szegénységi kockázatok valós, kizárólagos hatását úgy tárhatjuk fel, ha a három mutató szerinti érintettség meglétének együttes figyelembevételével képzett csoportok elégedettségét vizsgáljuk. A 4.3. ábra a szegénységi mutatókban való érintettség szerinti csoportokra mutatja be az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettség átlagértékeit.¹¹⁾

4.3. ábra

A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett 16 éves vagy idősebbek elégedettsége az életükkel és az anyagi helyzetükkel, 2013

¹¹⁾ A Venn-diagram a szegénységi mutatókban érintettek eloszlását jeleníti meg területi arányokkal.

Valamennyi, a szegénységi mutatókban érintett csoport esetén az étellel és az anyagi helyzettel való elégedettség is alacsonyabb, mint a teljes felnőtt lakosság esetén (étellel: 6,15; anyagi helyzettel: 5,21). Az egyetlen szegénységi kockázattal jellemezhető három csoport közül a jövedelmi szegények esetén legmagasabb az étellel való elégedettség (5,87), annak ellenére, hogy ez a kockázat a jövedelemre vonatkozik. Az egy szegénységi mutatóban érintettek közül a súlyosan depriváltak esetén legalacsonyabb az étellel való elégedettség. A saját helyzet negatív megítélése, az elégedetlenség jelenik meg a depriváltság és a szubjektív jóllét változóiban is. Az anyagi helyzetükkel is ők a legelégedetlenebbek, hiszen ez a mutató is a deprivációs kérdésekre rímel, így a válaszokban a pesszimistább életszemlélet is szerepet játszhat. A csupán nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők esetén a legmagasabb az anyagi helyzettel való elégedettség, ami nem véletlen, hiszen ebbe a csoportba olyanok is tartozhatnak, akik nem dolgoznak, de van vagyonuk, pénzük, jövedelmük.

Mindkét vizsgált elégedettségi változó jellemzően csökken a szegénységi kockázatok halmozott jelenléte mellett. Egy második kockázat megjelenése csökkenti az elégedettséget, az átlagértékek a súlyos depriváltságról beszámolóknak esetén a legalacsonyabbak.

A 4.3. ábra közepén ábrázolt, mindhárom szegénységi dimenzióban érintett csoportnak lényegesen alacsonyabb az elégedettsége akár az étellel, akár az anyagi helyzettel, mint bármelyik másik vizsgált szegmensnek. Az életükkel való elégedettségüket a 4,32, az anyagi helyzetükkel való elégedettségüket a 2,49 átlagértékek jelzik. Ezek az értékek alacsonyabbak a jövedelem szempontjából legrosszabb helyzetben lévő alsó tizedre jellemző elégedettségi átlagoknál is (lásd a 4.2. ábrát).

A három szegénységi kockázat közül legalább egyben érintetteknek a teljes lakossághoz viszonyított arányát fejezi ki az Európai Unió módszertana szerint számított AROPE-mutató. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés (ARPE) halmazába tartozó, azaz a három közül valamely szegénységi kockázatban érintett felnőtt magyar lakosság étellel való elégedettsége 5,11, anyagi helyzettel való elégedettsége 3,59. Nyilvánvaló, hogy az e csoportba tartozók lényegesen elégedettebbek életükkel, anyagi helyzetükkel egyaránt, mint a három kockázat együttes hátrányában élők. A különböző szegénységi mutatók által nem érintettek étellel és anyagi helyzettel való elégedettsége jelentősen magasabb, mint bármelyik vizsgált csoport esetén. Magyarországon több mint négy és fél millió felnőttet egyetlen szegénységi kockázat sem érint.

A felnőtt magyar lakosságnak a szegénységi kockázat egyik elemében sem érintett 70%-át az étellel való elégedettség átlagosan 6,65, az anyagi helyzettel való elégedettség 6,00 pontos átlagértéke jellemzi.

Jelmagyarázat:

- = A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő
- .. = Az adat nem ismeretes.
- x = A mutató nem értelmezhető.
- Üres hely = Az üresen hagyott blokkba eső mutatókat nem értelmezzük.
- 0 = A mutató értéke olyan kicsi, hogy kerekítve zérust ad.

További információk, adatok (linkek):

Táblák

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

info@ksh.hu

Telefon: (+36-1) 345-6789